

AOKRIF

Irodalmi Folyóirat · 2018. tavasz
XI. évfolyam 1. szám

Apokrif

Irodalmi folyóirat
megjelenik negyedévente
XI. évfolyam, 1. szám
2018. tavasz

Főszerkesztő

Nyerges Gábor Ádám *(vers)*

Felelős szerkesztő

Fráter Zoltán

Szerkesztők

Murzsa Tímea *(próza, Apokrif Online)*

Mizsur Dániel *(kritika)*

veress dani *(kép)*

B. Kiss Máttyás *(Apokrif Online)*

Tamás Péter *(műfordítás)*

„se tavasz se nyár se”
tegnap se holnap

Munkatársak

Evellei Kata *(korrektúra)*

Bödecs László *(tördelés)*

Tarcsay Zoltán *(címlap/design)*

Bali Farkas Péter *(szerkesztőségi asszisztens)*

Szerkesztőség

1052 Budapest, Vitkovics Mihály u. 7. IV/1

Tel.: (1) 951 8518; (30) 876 1473

apokriflap@gmail.com

<http://www.apokrifonline.hu>

Felelős kiadó

Palimpszeszt Kulturális Alapítvány

Nyomda

Robinco Kft.

Felelős vezető: Kecskeméthy Péter

A folyóirat emblémája Hlatki Dorottya munkája.
Megjelent a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával.

Copyright © 2018 Az Apokrif 2018/1. számának
szerzői és szerkesztői

Megjelenik 250 példányban; az egyes példány ára 350 Ft

ISSN 2060-3207

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Szépirodalom

- 08 Fehér Renátó**
amnézia, Laktanya
- 13 Gerőcs Péter**
A portrékészítő (regényrészlet)
- 22 Cirok Szabó István**
Jelzőtűz; Apám Szabadkán, anyám Újvidéken
- 25 Varga Bence**
Kolbász
- 34 Csabai Máté**
Ami megmaradt, elvesztett, otthon a város
- 37 Kaan Koç**
Deportálások könyve (Szöllőssy Balázs fordítása)
- 39 Molnár Álmos**
Kavicsokon és úrben
- 44 Lanczkor Gábor**
A présház (regényrészlet)
- 47 Csombor Rita**
Meggyfa és borostyán, Fölött

Látószög

- 52 Mizers Dániel:** *Szelíd szarvasok*
(Csombor Rita verseiről)
- 55 veress dani:** *A tipográfus hatalma*
(Gróf Ferenc konceptábécéi)

Látótávolság

- 61 Demeczky Ádám Péter:** „Rágyújthatok?” – Történet keménységről és (inter)kulturáról (Jászberényi Sándor: *A lélek legszebb éjszakája*)
- 65 B. Kiss Mátyás:** *A megnyalt ember*
(Tóth Krisztina: *Párducpompa*)
- 70 Nagy Hilda:** *Egy leánygyermek lehetőségei*
(Rakovszky Zsuzsa: *Célia*)

Illusztrációk

E számunkat Gróf Ferenc munkáival illusztráltuk.

A borító a *Mutató nélkül* című, 2016-ban ideiglenesen kisajátított és újragondolt falkép/konceptmű felhasználásával készült. (Az eredeti mű: Bernáth Aurél: *Budapest látképe*, 1958, hegesztett struktúra, festmény 66 fakeretre rögzített alumínium lemezen, 18 × 4,6 m. Fotó: Bakos Ágnes, Tihanyi Bence.)

Gróf Ferenc

Ű című tárlata, *acb Galéria*, 2017

A szomszédos oldalon közölt munkák:

Homunculus, 2017, fotopolimer lemez, 15 × 21 cm

Álefomega, 2017, MDF, akril, 50 × 48 × 8 cm

Láthatatlan láb, 2017, MDF, akril, 100 × 113 × 6 cm

Arctalan karakter, 2017, talált szobor, fa, akril, 50 × 48 × 8 cm

Fehér Renátó

amnézia

da capo

a nevem Clive Wearing a nevem

*

se tavasz se nyár se tegnap se holnap se éjjel se nappal se tavasz se nyár
se ősz se tél se tegnap se holnap

*

mint a futópad métereit úgy hagyom magam mögött a futópad métereit
magam mögött hagyom a futópad métereit hagyom magam mögött úgy
mint a jelent

*

téged szeretlek örökkön örökké szeretlek téged örökké szeretlek örökké
örökkön örökké szeretlek téged szeretlek örökké Deborah

*

*

kenyér joghurt sajt banán
kenyér joghurt sajt banán
banán
banán kenyér joghurt sajt banán
kenyér joghurt
kenyér sajt
kenyér

-----

banán sajt joghurt kenyér

*

nem írtam fel hogy a gyógyszert nem vettem be de nem vettem be
nem vettem be a gyógyszert
nem olvastam vissza hogy nem írtam fel hogy nem vettem be
bevettem a gyógyszert és felírtam
a gyógyszert nem vettem be

*

a nevem Clive Wearing a nevem

Gróf Ferenc

Whoever won, we lost (X-ábécé), 2017
falfestés, 550 × 340 cm

Laktanya

1

Csak az ideiglenes állomásozás öröklékai maradtak utánuk,
amikor egy napon hazaindultak az alvó határvárosokból.
Egy anya lányt szült aznap. Mozdulatlant, mint ez a laktanya.

A katonai enklávéból rozsdazóna lett, mert sóval hintette be
a helyi érdekű emlékezet, a szóbeszéd pedig annyit válaszolt
minden befektetőnek, hogy aknamezőre itt nem épül lakópark.

2

A falak rendszerint tovább maradnak állva, mint a köztük lakók.
Az időbe mártott testek közül az aknaszedő is kisebb részletet
takar ki az örökkévalóságból, mint az akna.

Az odabent felhalmozott évtizedek most visszaketyegnek, de a
fordított időszámítás lassul, mint a mutató, ha fogy az elem.
A félreértett történelem közben csak parttalan utójátékot kínál.

3

A lány sérülékenyebb, mint a laktanya, mert az ő állagát az anyag
élettartama nem óvja úgy. Nem segít az sem, hogy tudja mi a
reggel, aminek hinni nevetséges, kiismerni tragédia. A tegnapi

ébred, és ebből egy élet áll előtte. Végigaludná, mint a mormota,
de az éhség visszaűzi vadászni a falak közé. Jóllakik, aztán újra
csak várni kezdi, hogy az ideiglenes állomásozás belőle is kivonuljon.

Gerőcs Péter

A portrékészítő

(regényrészlet)

Húsz éve nem vette elő ezt a képet; ha rákényszerítik, képes lett volna bevallani magának, hogy ennek adódnak érzelmi háttér-okai, ha nem volt muszáj, inkább nem gondolt rá. Persze időnként muszáj volt. Kéretlenül is hírt adott magáról. Bedörömbölt az emlékezet korhadó faajtaján. Vagy csak belépett, és ott állt vele szemben, mint egy régen kitagadott családtag. Ilyenkor bemenekült saját tudatának egy még bensőbb traktusába, és magára zárt egy még belsőbb ajtót. A menekülő persze nem veszi észre, hogy levegője vészesen fogy.

Ezúttal is véletlenül talált rá. Úgy rémlett neki, a másik ládában hever, a nagyobb sorozatokba beilleszthetetlen árvaképek között. Csakugyan ez volt ráírva a fadobozra: „árvaképek”. Most azonban az „egzotikus életképek” sorozat után kutatott (amelyet meglehetősen utált), és ott bukkant rá.

Ez volt a legmeglepőbb az egészben. Kiemelte a többi közül, azzal a hazug ürüggyel, hogy megkeresi a saját helyét, de nem ezt tette, hanem hosszan, mozdulatlanul és magatehetetlenül állt fölötte. A másik kezét ott is felejtette a fotóhalmon, egy brazil tengerparti kép, melyen az előbb még derűs latin dalokat játszó gitáros most kézen áll a szórakozóhely előtti fövényen, és azt óbégatja fejjel lefelé, hogy „soha többé nem fogok zenélni”, és egy másik, talán egy Bengaluru utcáin elszabadult, behajtani tiloson átrappoló elefántot ábrázoló kép között, ám előbb dönt úgy, hogy a boszorkányszombatot fejre fordítja, és csak utána húzza ki a halomból az ottfelejtett másik kéz lapozó ujjait.

Egyébként csak egy diákjának keresett valamit, amit valójában nem szeretett volna megtalálni. Ez sikerült is.

Az előadóterem szűkös volt és levegőtlen. Tamás, mint

mindig, most is hajszálpontosan kezdte az óráját, egyáltalán nem foglalkozva azzal, kik vannak a teremben, illetve kik nincsenek. Ő egy menetrendszerűen közlekedő vonatszerelvény volt, amire felszállhatott, aki elérte. Vasalatlan, egyszerű csíkos ingben, világosbarna szövetnadrágban, őszülő szakállal, bozontosodó, őszülő szemöldökkel álcázta magát. Előadásában nyoma nem volt semmilyen varázslatnak, semmilyen rétori pozórkodésnek vagy allúrnek. Az óra nagy része a féléves elméleti koncepció soron következő gondolategységének kifejtésével telt, melyet, kisebb részben, kevés, nagy műgonddal megválasztott kép illusztrálása kísért. Ezeket egy vászonra vetítette, ilyenkor oda-szaladt a kapcsolóhoz, hogy leoltsa a villanyt. Megkérni nem szeretett volna senkit.

A sötét megnyugtatta. A lámpakapcsolást követő másodpercekben nem is szólalt meg. Néha úgy érezte, legszívesebben itt hagyná abba (azt nem pontosan tudta, hogy mit); a nyugtató sötét, a csönd és egy falra vetülő kép, amely a maga örök bezárkózó meztelenségében várja, hogy elemzés tárgyává váljék.

Egy idő után beszélni kezdett, s közben kis, vörös lézerpalcájával bökdösött a kép esztétikai sarokpontjaira.

Tamás előadásai azért is voltak mentesek az öntetszelgés fonák taglejtéseitől, mert egyáltalán nem érdekelte a saját személye. Amikor évekkal ezelőtt az iskola meghívta tanárnak, pár nap mély belső gyötrődés után azért döntött végül úgy, hogy elfogadja az állást, mert rájött, nem kell szerepet kitalálnia. Nem kell a saját kiállításával foglalkoznia. Nem kell imázst építenie. Ő tulajdonképpen akkor jár jól, ha nincs jelen. Csak a tartalmi kérdések érdeklik, vagyis a képek, és az a néhány mondanó, amely a képek köré szervezhető. Ugyan vannak a tarsolyában gondolatok is, de ezek eredetéről sincs teljes bizonyossággal meggyőződve. Mindenesetre elmondhatja őket, hiszen sok évtizedes praxisának rostáján ezek maradtak meg sajátként, tehát értelmes sajátként is kezelnie őket.

A technikai kérdésekkel nem sokat foglalkozott. Minden új félév első előadásán ismertette az összes szükséges alapvető tudnivalót, amelyek nélkül nem lehetséges a tudatos fényképezés. Záródó, ISO-érték vagy filmfényérzékenység, rekeszérték és mélységelesség összefüggései, gyújtótávolság, lencsetípusok, kameravázstípusok, a digitális és analóg technológiák rokonító különbségei, filmek és szenzorok, mikor használ az ember fix lencsét, mikor zoomlencsét, előnyök és hátrányok, portrélencsék, eseményfotózáshoz, esküvőhöz, riportfotózáshoz, tárgyfotózáshoz használatos lencsék, régi, ún. vintage és új lencsék, sőt, még a világítás és a komponálás alapeseteit is prezentálta a röpké kilencven percben.

A félév második előadásán az utómunkát magyarázta a diákoknak. Levetített egy oktatófilmet, amely alaposan körbejárja az analógfényképezés utómunkálatainak körülményeit, kellékeit és törvényeit, majd számítógépen bemutatta egy képszerkesztő szoftvernek a látottakkal megfeleltethető digitális párjait.

A két előadás ismeretanyagát megkövetelte a hallgatóktól, viszont a kérdést ezzel le is zárta. „A technika nem érdekel” – mondta mindig. Azt tudni kell és slussz-passz.

A két bevezető óra után semmi másról nem esett szó, csak a művészi hatásról, amelyet az elmúlt évszázad nagyjainak legizgalmasabb képein keresztül szemléltetett.

Amióta tanított, Tamásnak a fotótörténet elbeszélése, a számára fontos és jelentős képek kiválogatása voltaképpen nagyobb örömet jelentett már a fotózásnál is. Ezt egy alkalommal meg is osztotta a hallgatósággal, szinte csak véletlenül; egyáltalán nem a személyes belviszonyait kívánta közszemlére állítani, egyszerűen csak az éppen kifejtett logikai sort gondolta ezzel a kéznél levő hivatkozással még pontosabban, még nagyobb szemléltetőerővel megtámogatni.

„Ha úgy vesszük, a képek újramegértése, újramegtalálása, korábbi nagyzóló rögtönítéleteink higgadtabb újragondolása,

maga a válogatás, az elekcio minden örömet megad, amit egy korosodó fényképész még kereshet az életben.”

Tamás annyira meglepődött saját elégtikus kitarulkozásán, hogy egy egészen más regiszterben sietve folytatta a kettővel azelőtti gondolatát. „Ostoba vén pojáca lettem” – korholta magát közben.

Az előadások mellett szemináriumot is tartott, amelyen a hallgatók házi feladatként készített képeit elemezték. Ez jóval szűkebb, öt-hat fős csoportokban történt, egy még sokkal fulasztóbb, kabinszerű teremben.

Tamás tehát próbált nem foglalkozni sem magával, sem a hallgatókkal, csakis a fényképekkel. Naivan azt gondolta, ez elég lesz ahhoz, hogy az érdeklődők figyelmét lekösse. Érdeklődők pedig akadtak, ám nem feltétlenül azért, mert a fotótörténet izgalmasabb pillanatai a tanulni vágyókat azonnal kupán vágja, hanem inkább azért, mert Tamás egyre mélyebben önmagába ereszkedő személyiségében továbbra is akadt valami, ami más emberek kíváncsiságát vette célba, függetlenül attól, sőt annak ellenére, hogy erről neki tudomása lett volna.

Egyik érdekes karakterjegye a diákok szemében például a teljesen váratlanul felszínre bukó somolygása volt. Voltak teóriák, melyek szerint az előző esti kurvalátogatásainak képei bombázták elméjét. Mások szerint csak vicceket mesélt magának. Mindegy volt, hogy két mondat között jár, vagy éppen szavakat formál. A szája ilyenkor egy irányba elhúzódtott, s beszédét, ha épp volt, ekként kényszerült folytatni. Mosolygott a szeme is, az egész lénye, de mint aki fittyet hány saját kedélyére, egyetlen pissenést sem hagyott a derűnek, szinte átugrotta, mint a gondtalan öngyilkosjelölt a földön heverő bankót.

A diákok ezt annyira mulatságosnak tartották, hogy maguk kezdtek nevetni a jelenség láttán. Egyikük váltig állította, hogy Tamás somolygása egyszer hangokká formálódott, és két köhintésszerű nevetésben pattogott ki a száján.

Jelen pillanatban tehát éppen előadást tartott, egyszerű csíkos ingben, kissé fésületlenül. Bal kezét vászonnadrágja zsebébe mélyesztve, jobb kezében a vörös pöttyöt rajzoló lézerpálcával hadonászva.

A vászonra a híres *Tank Man* képe volt kivetítve, amelyen egy kínai férfi a puszta jelenlétével állít meg négy tankot.

– Ha életünk során már sok képet készítettünk, akkor világosabban fogalmazódik meg az a tapasztalatalapú tudás, hogy a jól exponált fotó önmagában semmit nem ér. Ha jól exponálunk, szép a kompozíció is, még mindig csak a felbecsülhetetlen mennyiségű vizuális szemét termeléséhez járultunk hozzá. Ha már rendre magabiztosan és jó érzékkel komponálunk, akkor kezdünk nagyban gondolkodni. Mit gondolnak, mi a következő lépés, amivel a komponálási nehézségek után szembesül egy fotós?

Valaki félszegen jelentkezett.

– Igen? Mondják, bátran!

– Talán a helyes távolság?

– Lényegében igen. Vagy majdnem. A helyes megfejtés: a szög. Az ember előbb tanulja meg azt, hogy merre lő, mint azt, hogy merről lő. Amikor már évek óta biztosan kezeljük az apparátust, akkor fogunk először körülnézni. Szarok én magára a fényképre! Az csak bizonyíték lesz, hogy jól végeztem a dolgomat. Egyszerű híradás. De hogy jól végezzem a dolgomat, el kell felejteni a gépezetet. Ki kell szállnom belőle. Körbe kell néznem, el kell hagynom a terepet, és újra megközelíteni. Értik? Egy mentális térképet kell rajzolnunk magunkban a helyről és a szituációról ahhoz, hogy tudjuk, melyik épületből, hányadik emeletről kell lőnünk, vagy melyik fára kell felmászunk, vagy melyik autó mögé kell elrejtőznünk stb. És itt jön a következő, még érdekesebb, egyben végső kérdése a fotósoknak.

Valaki felemelte a kezét.

– Ezt most hadd mondjam végig. Utána meghallgatom. Ha már

a szöveget is tudjuk, minden rendben van. Ám ha még nagyobbra nyitjuk a mentális blendénket, hogy úgy mondjam: képesek vagyunk még nagyobb léptékben gondolkodni – ekkor Tamás a szája elé kapta a kezét, majd elhúzott, lefeszített vigyorban folytatta – akkor az egész képlet közepén megjelenik egy viszketeg kérdőjel.

Valaki felröhögött. Tamás megállt. Felnézett.

– Tetszik a „viszketeg kérdőjel” kifejezés?

Csönd.

– Mondja csak, mi olyan mulatságos?

Egy lány szólalt meg, rövid hallgatás után, kissé vontatottan.

– Csak annak örültem, hogy a tanár úr elmosolyodott. Néha váratlanul elmosolyodik beszéd közben, és ez nagyon... kedves.

– Tényleg elmosolyodtam?

Többen egyszerre bólogattak.

– Érdekes. No, tehát! A fotográfia egy olyan furcsa alkotói tevékenység, már amennyiben valaki annak óhajtja tekinteni, hogy csak a praxis teljes megértésekor érkezünk el a „mi” kérdéséhez. Mi az, kérem, amire kíváncsiak vagyunk. A fotográfia esetében ez pedig nem pusztán azt jelenti, hogy megfelelő helyre illesztjük a főtémát, hanem azt, és főleg azt, hogy a mi ekvivalense a mikornak. A fotós témája ugyanis nem csak térben helyezkedik el, hanem időben. Főleg az időben.

Ezt a képet, kérem szépen, el lehetett volna lőni egy pillanattal korábban is, meg három pillanattal később is. Szart sem érne, kedves kollégák. Nézzék meg ezt az embert alaposan. Nézzék meg a hetykén szétvetett lábfejeket, a lazán lecsüngő karokat, a figyelemről tanúskodó háttartást, baljában a zsákot. Látszólag statikus kép, ellentétben az előbb látott Beatles-féle párnacsatával, de valójában az erejét, az élet éppen attól kapta, hogy fotósa pontosan tudta, mikor kell exponálni.

Itt tartott egy kis szünetet.

– Néhányan talán tudják, hogy portrékészítőként kezdtem a pályámat. Amikor megjelent a digitális technika, mindenkinek

viszketni kezdett a tenyere. Azt gondoltuk, többé nincs tévedés, csak rá kell tenyerelni a gombra, és a gép magától lövi a sorozatot. Mi majd kiválasztjuk a megfelelőt, a többit pedig töröljük. Egy-két évbe telt, mire rájöttünk, hogy ez a fényképkészítés legnagyobb tévedése. Bizonyos értelemben persze hasznos tévedés volt, mert rákényszerített, hogy újragondoljuk az evidenciákat. Félreértés ne essék, nem a digitális technikával van bajom. Ezzel kapcsolatban nem érdekelnek az ideológiai pártok. A baj azzal van, ha megszűnik a pillanat kiválasztásának az igénye. A fotós ugyanis semmi másból nem él, csakis ebből.

Ismertem például olyan portréfotóst, aki – a legtöbbször el-lentétben – nem ismerkedett a portréalannyal, nem pakolászta a tagjait, helyezte pózokba, ültette fa alá, padra, megfordított székre, nem dugott égő cigit a szájába, nem próbálta megnevetetni, nem mondott olyan ostobaságokat, hogy számolja meg az égen a madarakat. Nem mondott semmit, csak elővette a fénymérőjét, kicsit rendezgette magát, majd rászegelte az alanyra a lensét, és várt. Volt, hogy akár egy hosszú percig is várt. Az alanynak egyetlen feladatot adott, hogy csakis a lensébe nézzen. Így álltak egy darabig, majd az én barátom kezében a hatalmas, három kilós Yashica csattant egy nagyot. Megköszönte a türelmet, szedelőzködött, és elkotródott. Minden alkalommal egyetlen képet lőtt. Az pedig, néhány kivételtől eltekintve, mindig tökéletes lett.

Legeslegvégső sorban tehát elmondhatjuk, hogy a fotográfus egészen speciális érzékenységgel rendelkezik, olyannal, amilyennel senki más a világon: képes elkülöníteni egymástól, és rögtön értékelni is a látott pillanatokat. Pár évtized gyakorlat után pedig némi eséllyel még azt is meg tudja mondani, hogy mi lesz a következő pillanat eseménye, körülbelül úgy, mint a hosszú órák óta vadlesében összpontosító vadász. Köszönöm a figyelmet.

Diszkrét taps, majd a padok nyikorgása.

AUT
AUSTRIA

GIB
GIBRALTAR

NCL
NEW
CALEDONIA

GUF
FRENCH
GUIANA

HUN
HUNGARY

FIN
FINLAND

IMN
ISLE
OF MAN

NLD
NETHERLANDS

ROU
ROMANIA

SVN
SLOVENIA

PRT
PORTUGAL

LTU
LITHUANIA

CYM
CAYMAN ISLANDS

CZE
CZECH
REPUBLIC

DEU
GERMANY

BEL
BELGIUM

FLK
FALKLAND
ISLANDS

JEY
JERSEY

DNK
DENMARK

LVA
LATVIA

POL
POLAND

MTQ
MARTINIQUE

IRL
IRELAND

SVK
SLOVAKIA

SWE
SWEDEN

LUX
LUXEMBOURG

Cirok Szabó István

Jelzőtűz

Miután leégett a konyha,
mindent ki kellett cserélni.
Az összeégett bútorokat
a betört ablakokon keresztül
dobtuk ki. Kifért az, amit költözéskor
csak darabokban tudtunk behozni.
Órákig sűröltük a falat, mire
rájöttünk, hogy a korom helyett
egy előző festékréteget
próbálunk lemosni. Aki előttünk
lakott itt, befestette a konyhát
feketére, akár egy kemence
belsejében, elviselhetetlenül
forróak a falak, mert miután
leégett a konyha, minden nap
újra kigyullad, és már nem is
a hőség zavar, csak a lángok,
amik kicsapnak a betört ablakon,
hogy legalább az utcán ne lássák,
minden nap hozok egy újat,
akár egy jegesember, hozok
a hátamon minden nap egy
kék üvegtáblát.

Apám Szabadkán, anyám Újvidéken

Egy félig felépített házban
laktunk akkor, csak egy szobában
voltak bútorok, gondolatban
konyha és nappali egyben.
Apám egész nap a házat építette,
minden szobába ablakot
képzelt, redőnyt és szúnyoghálót,
ő aludt el mindig legkorábban.
Miután anyám lefektette a nővérem
és engem, éjjelente az asztalnál
tanult a vizsgákra, azután
hajnalban vonatra szállt, a házra
gondolt, a házban ránk, az ablakok
helyére, apára.
Azóta megvan mindenki helye az asztalnál,
a csere fel sem merül, mindenki a helyén,
és nem emlékszem, mikor állt be a rend,
csak arra, hogy a rend előtt, reggelente,
milyen volt egy testmeleg széktámlának
dőlni.

Gróf Ferenc

Két tétel a Zászlóábécé sorozatból, 2015
digitális nyomtatás textilen, egyenként 80 × 60 cm

Varga Bence

Kolbász

Egészen korán reggel kelt fel a férfi. Nehézkes mozgással ült fel ágyában a meggyűrt lepedőn. Fejét nem forgatta körbe, szemeit sem, amelyekből erőtlen, de mégis megállíthatatlan hegyomlás módjára gurultak s potyogtak le az álom szende maradványai: kis csipadarabkák. Cicakaki. Így mondta annak idején édesanyja, cicakaki. Mosakodj meg, mert tiszta cicakaki a szemed – gyakran mondta ezt neki.

De erre nem gondolt most. Valójában, ha lehet, semmire sem gondolt, öreg volt már. Az ablakból nyíló kilátás nem izgatta, mint ahogy a beáramló napsütés sem. Ingben csoszogott el a csapig, ahol a parányi mosdó felett hideg, fémes ízű vizet fröcskölt arcába. Melléből túéles szőrszálak álltak ki. Tegnap estéről elől maradt poharából kiitta a vizet, és öltözködni kezdett. Sötétzöld bársonynadrágot vett fel, gyűrött, kockás ingét begombolta, majd barna kardigánját öltötte hátára. Megfésülködött, svájcisapkát húzott, s indulás előtt a konyhaszéken heverő spáros reklámszatyrot kapta kezébe.

Az utcán jelentéktelenül bandukolt, lassan, mint aki először jár a városban, mint aki nincs tisztában úti céljával. Feje felett ragyogott a nap, kora tavasz volt. Az arcát égető fény és a kora reggeli hűvös árnyékból odacsapó szellő megfájdította halántékát. Igényesre fésült füstszürke haja lassan kibontakozott a sapka szorítása alól, s mint a szétszakított pókháló – melybe csak úgy, vakon téved bele egy arra járó –, hirtelen szertehimbálózott. A zebránál elidőzött kicsit. A túloldallal összekötő járdaszigetre való eljutás akadály volt a mindennapjai során, nehezen békélt meg az autósok kiszámíthatatlan engedékenységgel s még kiszámíthatatlanabb nemtörődömséggel. Kezében a reklámszatyorral vizslatta a volánnál ülők tekintetét, vajon mikor

alakul úgy, hogy a mindkét sávban érkező járművek vezetői úgy döntenek, utat engednek neki.

Aztán megérkezett. A helyi kórház fotocellás ajtaján dadogott be. A recepciós mosollyal üdvözölte, ismerte már. Visszabújt a monitor mögé.

A férfi tudta az utat. A liftben beidegződött mozdulattal nyomta meg az első emeletre mutató gombot, míg egy mellette álló idegen szúrós tekintettel vizsgálta a bácsika kezében hintázó szatyrot. Fintorgatott az idegen azután is, hogy a férfi kiszállt. Egy nagy fintor maradt csak a liftben, az idegen pedig kitágult orrlyukakkal, roppanásig tekergette vaskos nyakát. Szaglászott.

Kétszer jobbra, majd balra a folyosón. A tudat a kórházi útvonalakat feldolgozó egysége tévedhetetlen, ösztönössé teszi a beteglátogatást. Jól ismert kórterembe ért a férfi. A három ágy közül, melyek párhuzamosan sorakoztak egymás mellett, egy volt csak üres, a középső. A legtávolabbi fekhelyről egy idős asszony sandított felé, aki a kezdetleges kiderülés után, látva, hogy csak a férfi jött, mély közönybe süllyedt vissza; az ajtóhoz közelebb eső ágyon felesége feküdt a hátán. Orrlyukaiból csövek csusszantak ki, s a férfinak összerándult a gyomra, ha megpróbálta elképzelni, milyen hosszsan, s milyen testrészekben át járhatnak körbe feleségében az ormótlan, átlátszó vezetékek. Az ágy szélére akart ülni, de a beteg lába elfoglalta a helyet, ezért állva maradt, s összekulcsolt kézzel bámulta feleségét. A kerekded, száraz arcot s a feketére festett, göndör hajacskáját, mely szétterült a párna huzatján. Már a második napja, hogy aludt a látogatásakor.

A falakból dőlt a jód szaga. Utálta a jód szagát, amiről az a kép alakult ki benne, hogy egyenesen az orvosok és az ápolónők szájából ered, s teríti be a kórház egészét. Barátságatlan, szúrós, áporodott bűz, amihez egészséges orr nem képes hozzászokni. A sápadt-kopott bútorzat, a töredezett csempék, az elkorhadt ablakkeretek és a lyukacsos matrac a lepedő alatt egyenest szí-

vébe markoltak, és fellángolt benne a régi félelem, hogy felesége gyógyulásához nem ideálisak ezek a körülmények. Ideális-e kórházban gyógyulni egyáltalán? És vajon vannak-e ideális körülmények a haldokláshoz? – Erre is gondolt ekkor.

A férfi az ágy mellé térdelt, lekuporodott. Imát mormolt magában. Az ajtón be-bekukucskáltak közben, ápolónők, eltévelyedett vendégek, járni képes betegek; őt mindez nem zavarta. Nehéz időkből az intimitás szentségét nehéz kézben tartani, s könnyen kicsusszanhat a kézből, közügyggyé válhat, amelyet aztán bárki kedvére kisajátíthat arcátlanul. A férfi behunyt szemei mögé igyekezte rejteni életének ezt a darabkáját.

Az ima végeztével csókot adott felesége homlokára, majd felkapta a szatyrot, és kifelé indult. A túlsó ágyról ekkor ismét felemelte fejét az idős nő, és kábultan, megigéjzve szólt a férfi után, aki szótlánul távozott.

- De jó illat van.

A férfi most tanácstalan bolyongásba kezdett. Eddig feltérképezetlen útvonalat keresett, amelynek végén, a labirintus legmélyén a főorvos tanyázott. A recepcióshoz nem fordult, ott úgyis csak bájos mosolyt és rúzsoltos nemtudomválaszt kaphat. Amíg így állt, eltévelyedve, ismerős nővért vett észre, aki nagy sietve igyekezett átvágtatni egyik szobából a másikba. A férfi utána lépett. Halk hangon szólt utána:

- Beszélhetnék a főorvos úrral?

Az ápolónő, miközben lendülete vitte magával, kezében pedig megingott egy csinos, teli ágytál, dühtől villogó szemekkel nézett vissza rá.

- Nem lehet. Viziten van – S azzal eltűnt az ajtófélfá keskeny rejteke mögött.

A férfi szótlánul fordult el. Bal kezével, mely szabad volt, bársonynadrágját a combjánál simította végig, mintha valamit próbálna beletörölni. Az ápolónő feje ekkor újból kimozdult a szobából, s ki tudja, talán a rettenetes szánalomtól vezérelve,

melyet a bácsika lénye ébresztett benne, vagy csak a legelső, ösztönösen adott nemleges válasz utáni felocsúdást követő lelkiismeret-furdalása miatt, esetleg unalmas és merev kötelességtudatból – de jóval kedvesebb hangnemben, mintha nem is ugyanattól a személytől jönne, azt mondta:

- Majd szólok neki. Addig várjon csak.

A férfi leült egy narancssárga, ősrégi székre, s lábai közé tette a szatyrot. Nézte a kóborló betegeket s az ismeretlen, kemény tekintetű orvosokat, a merev, jól megformált homlokokat. Leste, ahogy az ápoltak mamusza végigcsusszan a halványra suvickolt kőpadlón, s ahogy a pénz begurul a kávéautomatába, hallgatta, amint végigvágat annak kifürkészhetetlen járatain, hogy végül a sötét műanyag poharakba habosan belecsuroghasson a vacak kórházi kávé.

Egy beteg, mikor éppen elhaladt volna a férfi előtt, megállt. Arcán, leginkább szemeiben, földöntúli öröm villant meg. Mamuszával szándékosan csoszogva, tágra nyílt orrlyukakkal fordult a férfi felé. Zöld-fehér csíkos köntöse suhogott, ahogy bevágódott a férfi melletti üres székre. Kopaszodó, tüskés haja egybeolvadt kéthetes borostájával, és csámcsogva a szomszédja arcába tolta sajátját. Azt mondta:

- Maga meg mi járatban itt? Ja, persze. Ez titok. Értem én – mosolyodott el, s hátát nekinyomta a hűvös, mészporos falnak, és gyanúsán a férfi reklámtáskájára sandított.

Most csendben ültek egymás mellett.

- Látogatóba? – kérdezte a beteg.

- Látogatóba.

- A felesége?

- A feleségem.

- Rák?

A férfi most a beteg felé fordult, az meg félig eltátott szájjal bámult rá. Arcán valami visszataszító öröm és téboly egyvelege ült.

- Rák – mondta sóhajtva a férfi.

Ismét csend állt be.

- Honnan tudta? – kérdezte a férfi.

- Azt látni lehet – mondta a beteg. – Mit gondol, először vagyok itt? – mosolyodott el.

A férfi, miként jobban szemügyre vette, csak most emlékezett vissza, hogy látta már korábban a folyosókon sertepertélni. A beteg közelebb hajolt, s a férfi fülébe súgott:

- Mi van a táskájában? Látom, hogy készül valamire, és ne higgye, hogy itt mindenki idióta. És ez a szag. Ezt nem lehet leplezni. Nem fejműtétre jöttem én sem, idefent még minden rendben. De mondok én valamit. Abban a táskában csak búbánat van, s amire készül, az nemcsak erkölcstelen, de hasztalan is. Nyugodjon meg, én nem szólok senkinek egy árva szót sem. De azért azt nem árt tudnia, hogy hiába csomagolta be, kötötte jól össze. Úgy szorítja azt a szatyrot, hogy a vak is látja, mi folyik itt.

A doktor úrra vár, jól hallottam? Melyik doktor? Modrovich? Tomasits? Stadler? Vagy úgy. Szóval a Stadler. Egyből a nagykutyához. Hát a maga Stadlere, na az majd elfogadja. Higgyen nekem, ha azt mondom, ez az ország olyan, mint a beton. Beton, ha én mondom. Kőkeményre összetákolt kis valami, amit jól a sáros, homokos földbe illesztettek, hogy azt már többé fel se vehesse, meg se mozdíthassa senki. Nem roppant össze minket semmi – gondoljuk. Ezt gondoljuk. És ez mindjárt lehetővé tesz bármit. Maga is, nekem aztán ne mondja, hogy remél bármit ettől a csomagtól, amit itt lóbál. Csípi az orromat ez a bűz, ami a szatyorból árad, és mindenkiét ezen a folyosón, ahogy elnézem. Vagy maga szerint jókedvéből ácsorog ott az az idős nő? Hát nem bír leülni maga mellé, inkább végigállja azt a pár órácskát, amíg elintézi a kis ügyeit. Nézze, én tudom, hogy minden bizalmát belecsomagolta ebbe a szatyorba. Pedig a halál nem kegyelem kérdése. De tudja mit? Változtassa meg a dolgokat! Adja

nekem. Hallja? Adja egyenest nekem, és ez megbontja legalább ennek a kórháznak ezen az apró négyzetméterén ezt a kancsal rendet, ami nálunk uralkodik. Hallja? Ne akarjon senkit sem lekenyerezni. Adja nekem! Nekem adja!

- Mikler bácsi! – szolt ki ekkor a nővére a férfinak. – A doktor úr mindjárt itt lesz.

A férfi felállt, de a beteg még utána susmogott, kezével pedig a táskáért kapott:

- Inkább nekem adja. Hallja? Nekem!

A férfi nem nézett vissza rá. – Örült – gondolta. Arrébb állt meg.

Hamarosan Stadler doktor alakja tűnt fel a távolban, szét-tárt köpennyel. Őszülő barna haja ellentmondást nem tűrően virított félrefésülve homlokán, míg alatta szigorú szempár sandított ki a fémkeretes szemüveg mögül. Roppant termete elfoglalta az egész folyosót – legalábbis Mikler bácsinak úgy tűnt.

- Doktor úr. Egy szóra, ha szabad.

A doktor megállt, és szó nélkül meredt a bácsikára. Megismerte.

- Ha szabadna... inkább négyszemközt.

Stadler doktor értette a célzást. Egy közeli szobába léptek, ahol nem tartózkodott senki.

- Miben segíthetek? – kérdezte a doktor.

A férfi nem szolt. Kezével kotorászni kezdett táskájában. A doktor idegesen pillogatott a bácsika háta mögötti ajtóra. El szokta fogadni, amit el kell ilyenkor. A körülmények miatt, ugye, szokta mondani. Meg hát nem is illik elutasítani. Ezt is szokta mondani, gyermekien hamis mosollyal általában, és feljebb tolja ornyergéről a lecsusszant szemüveget.

A termet betöltötte a szatyor zörgése, a csörgő papír éktelen hangja. A puha, pihe súlyú kis ajándék maga alá gyűrte az óriási betegszobát. Előkerült egy újabb zacskó. Mikler bácsi átnyújtotta az orvosnak, aki szótlanul vette át a szokatlan csomagot.

- A feleségem... tudja... ha esetleg lehetne...tudja... a gyógyszerek... és az a szoba, meg a fájdalmai... és a nyugdíjam is... kérem, doktor úr... csak egy picit jobbat... – de itt elakadt a szava, és csak várta, hogy fogadja ajánlatát az orvos. Ha egyáltalán elfogadja.

A szatyorból füstös szag ömlött, szinte kibuggyant belőle, s az orvos, a Stadler, egy nagy adag újságpapírt halászott elő. A furcsa ajándék bontogatása közben észre sem vette, hogy el ejtette a szatyrot, amit a huzat kisodort a folyosóra, s a mohó kíváncsiságtól vezérelve szétbontotta az újságpapírt. A széttárt újságból egy hosszú, zsírtól csöpögő kolbászt vett ki, melyet három ujja közé szorítva tartott maga elé.

Ott állt, kezében az égnek meredő húsos kolbással, vele szemben pedig táskás, reményekkel teli szemekkel Mikler bácsi.

Mikler bácsi nem mozdult, talán csak nyeszle, ősz tincsei remegtek picit. Stadler doktor is szótlán volt. Fejét alig láthatóan félre döntötte, és szemét szüntelen lesütötte, majd újból a bácsikára meresztette. A zacskó zörgése is elmúlt. A zárt ablakok között mélységes csend ült le, és csak ők léteztek. Ők és a kolbász, Mikler bácsi kétségbeesésének legutolsó, penészedő szimbóluma, mely úgy égette a doktor kezét, mintha csak valamelyik beteg súlyos bőrbetegségét kapta volna meg.

Mikler bácsi ekkor karját a doktor szabadon lévő kézfeje felé nyújtotta volna, s tán valamit mondani is akart volna. Stadler doktor azonban félrehúzódott.

- Egy pillanat – mondta, s kiment a szobából.

Kis idő múlva a nyitott ajtón szólt be Mikler bácsinak, aki a várakozás alatt megfordulni sem bír. Gyomorgörcsöt kapott, és egy fagyos, légüres térben érezte magát, amelyben csakis a teremben lévő, siető falióra rekedt kattogása emlékeztette némileg a dohos valóságra olykor.

A doktor a folyosóról hívta, kezében a kolbással és két papírtállal.

- Ma még úgysem ettem - mondta, s a folyosói várakozópultra helyezte a kolbászt, a két tálat, s a zsebéből előhúzott műanyagkéseket.

Mikler bácsi melléállt. Megkönnyebbülten mosolygott vissza, s az orvos kezéből kikapta a kést, hogy kettévágja a kolbászt.

És falni kezdtek. Faltak, de rettenetesen jóízűen. Közben egymásra mosolyogtak, ki őszintén, ki kevésbé. A folyosón minden tekintet rájuk tapadt. Pompás falatokat sepertek szájukba, a fenséges látványt pedig növelte a jóízű, csámcsogó hang. Egy járókeretes néni nyála talán ki is csöppent maga alá, a padlóra, úgy megkívánta azt a kolbászt. Az ápolónők szája nyitva maradt, a recepciós fülénél megállt a telefon, és néma maradt, még a falióra mutatója is megakadt, ha csak egy észlelhetetlen, fürge pillanatra is.

Ki tudja, mennyi idő után először, de nem a jód szaga terjengett a levegőben, hanem a füstölt kolbász erős, de ínycsiklandó, csípős illata, ami magáévá tette az egész emeletet, s gyógyítóan vonult végig betegről betegre. Egy nővér megállt mellettük, és hitetlenkedve szólt a doktorhoz.

- De hiszen doktor úr... hiszen maga nem...?

A doktor nyugalomra intette kezével, s mutatta, hogy szája épp teli van, nem volna ildomos kinyitnia.

Hamarosan az egész kolbászt megették. Szorgosan felőrölték a zsíros húst. Utoljára még egymásra mosolyogtak narancs-sárgává színeződött fogaikkal. A doktor úr egyik kezével zsírtól csillogó ajakát törölgetve, a másikkal kezét nyújtott Mikler bácsinak, aki meghatottságában csak ennyit bír ismételtetni:

- Nagyon köszönöm, doktor úr. Igazán.

Stadler doktor csak a fejét rázta, miközben a fogai közé szorult utolsó falatot is kipiszkálta nyelvével.

Mikler bácsi felesége szobája felé indult.

Az orvoshoz két nővér szaladt, és szinte szinkronban lihegték:

- Doktor úr. Hát maga nem vegetáriánus?

A doktor nem nézett rájuk, és csak hosszas hallgatás után szólt:

- Néha mindannyiunknak meg kell szegnie a szabályokat. Vagy legalább kikerülni őket. Nem igaz? – mondta, s egy ingerült mosollyal továbbállt.

A két nővér már csak értetlenkedve pletykált:

- Én ezt nem értem. Most akkor miért zabált vele?

- Talán megsajnálta.

- Nem is tudom. Ez így akkor sem volt jó semmire.

- Lehet.

És nézték, amint a doktor, szívében kolbászízű undorral, továbbcsiklik a folyosón, s alakja befordul, majd eltűnik a sarkon.

Csabai Máté

Ami megmaradt

Nem lettem kevesebb. Vékonyabb, talán.
Átlátok az éjjelek hideg fuvallatán.
Látom magamat is, ahogy a távolban
magokat keresek télre, és bár voltam
tehetősebb már, gazdagabb sosem.
Ágyban fekszem, és ez a kórterem
a birodalmam. Nem járhatok, nem kelhetek,
erőm van, de nincs hatalmam, úgy ismétlem a neved.
Hiányoznak más dolgok is, a sarkam, ép kezeim.
De ámulok a fák mozdulatlan léptein,
és lépnék én is úgy, hatalmasat, némán,
hallgatnám közben a csörgedező vénám.
Hogy mit üzen. Hogy semmi mást:
csörögjön vörösen, mesélje önmagát.
És néha, ha álmodok, álmom tigrisei
fent karmokkal nézik, ahogy emberi
arcukat veszti démonaim,
menekülnek tőlem, mert életem romjain
nincs már élet, költözők.
Most a négyes kórterembe, és a tört csontok között
újra én pihegek, újra én, és bénán
bort nyitok országom gyenge maradékán.

elvesztett

három versemet a kórházban hagytam
és most ápolók olvassák röhögve és sírva
hogym emlékszel ez volt az a fiú aki
és hogy foga se volt semmije sem volt
aztán valaki megvéd mert ő úgy emlékszik
hogym voltak dolgok gondolatok és lények
amikről önként mondott le ez a fiú
amiket nem vesztett el azok vesztették el őt
a fekete madarak minden ősz elején
és a tél amikor avas dióbelet rág
most a fiú egy szobában gyógyul és bogoz
mindent nagyjából ami így és úgy és össze
és az elhagyott versekre próbál emlékezni
vissza és vissza és vissza és vissza
„láncokat sír a házfal tövében egy lány”
ezt ismétli magában de már nem látja
a házfalat és a lányt sem pedig szinte
szerelmes volt belé amikor megírta őt

otthon a város

hogy lóg a semmiben ez a balkon!
lépj ki a lakásból és kérdezd meg miért
jár a láb és koldul kéket a gangon
a szem kopog az ég felel vigyél

és ajtót nyit plusz még néhány lakó
morog és szólnak a tátogó cipők is
ha volt már nincs max lesz vagy volna jó
de mit billeg az udvaron kínzott kőrís?

kérdésre kérdés hogy felnyissa szemed
honnan lopta vissza életét ez a felnőtt?
az ég bundája kékség és meztelen
bolyhos hasukkal úsznak fenn a felhők

frontálisan ölelkeznek az autók a hidak
szemöldökívet rajzolnak a víz szeme fölé
nincsen ami visz úgy dőlsz a házak párnáinak
minden amit kerestél rajtad üldögél

Kaan Koç

Deportálások könyve

mi mondatokat fogalmaztunk hogy azokat ott meglőjék robbanjon
a tollból játszott tánc
fogták és elmentek, takaró párna a vonatokra, a járművekre mindig
az utolsó állomást hagyták üresen úgy szálltak fel
a szalonokban elnyúlva hideg csuklókat érintő kezek
bűntelenek voltak mégse, mégse jegyezhetette fel a méretüket
bonaparte a füzetébe

istenem mondd hogy irodalmian romlott bőrömön madarak
repkednek megint
„mami” mondja egy gyerek, látszik hogy kamasz és a játékoktól
mindig felállították mondván hogy fattyú, mami, mondja
„a két lábam mint két fogpiszkáló nedvesedett a szájukban”,
látszik hogy nem tud járni
akárhogy is a főváros sós partjai egyetlen nyelvet sem
beszélnek rendszeren

mi mondatokat fogalmaztunk
igazolvány nélküli, előzetesben fogva tartott
gyerek volt a török vers

a nyílt aukciókon megkérdezik neved ha boldogságot kérsz,
tábládon sok-sok udvar
vagy ha nem hagyod annyiban, a szemedre egyszer
szigszalagot teszel az a szigszalag
megvéd, megóv, senki nem mondaná meg
hogy voltaképp az egyetlen dolog
ami az acélnál is erősebb
egymás fölé helyezett második maszk az,

emlékeztetünk; minden nő ellensége egy férfinak az ágyban,
páncélzatban szerelmes
minden embert általánosításokkal tart fogva egy másik

létezel a szavak veszítsék el értékük legyenek elásva víz alatt
a fürdőkben nincs pont ahol az asszonyok ne lennének nedvesek,
a madarak fürdője
ki tudja miért száraz mindig a sörétes töltény tulajdonosa első kézből
találja meg a természetben
van valami a kövekben amit fehér mellű lányok érintettek, valami
amire se a rókák se a menyétek nem tudnak igent mondani

mert mennyi mindent összebeszéltünk
alkohollal mostuk mocskos nyelvünket
bent hagytuk egyik szemünket úgy léptünk le és

a világ megint elveszett és a tömegek másik élet felé rohantak
csak egy áradat volt az ararát felől ez jött és ment, elnyelt bennünket

a mi letört ágú bánatunk meg itt
nyújtja törzsét újabb fájdalom felé

abban az irányban egy dobolástól növekvő darbukán
fenekén gennyhegyek táncol egy rosszlány

Szőllőssy Balázs fordítása

Molnár Álmos

Kavicsokon és űrben

A folyó zöldesen mozgolódott a falu szélén. A fák árnyékai félelmetes félhomályba burkolták a vizet. Kecskék legeltek a gáton, a távolban vonat zúgott át a hídon. A folyóban ütemesen hullámzó fennakadt fák ringtak, gallyak törték meg az egyhangú folyamot. A part mentén kiismerhetetlen örvények keletkeztek és haltak el. Mellettük szelídebb, lassabb folyású víz haladt. Itt úszott el a fehér ruhás, sápadt női test, mintha a sötét űrben úszna. Csipkés, elegáns ruhája gyöngéden hullámzott a vízben. Szemei lehunyva. Lebegett, háton fekve. Nyakában finom mívű aranymedál csillogott.

Tavak terültek el a folyam mentén. Tikkasztó nyarak élénk-kékre lakkozott ege füledt a bányatavak vizében. Utolsókat csaptak a Postás Evezőklub izzadt edzői a naplementében, s a part menti nádasok és kavicshegyek árnyéksziluettjei mögött izzott az ég. A fény a deszkák közötti réseken és a szellőzőkön beömlött a csónakházak csarnokaiba, rávetült a fényes, fehér kajaktestekre, a sorbaállított, lógó evezőkre, a hátsó edzőterem szomorú, rozsdás vasaira, és szállt a fényben a finom por. A hangár melletti gyér gazban egy kitámasztott, rozzant motorcsónak bádognakabinja forrósodott, darázs-család motoszkált benne. Permetezőhelikopter dongott a közeli kukoricások felett, a füledt ég kabinjában. Ezen a környéken annak idején majd' berezeltek a szántásban szürkellő kölykök a dübörgő vadászbombázók halálfekete árnyékában, géppuskafullánkjuk belemart a földbe. De még így is szabadok voltak a suhancok, mint a madár, köztük Hornyák is, aki mindig lemaradt, ő dobta el a legkésőbb a kapáját, és iszkolt a nagyobbak után, beleszaladtak a nádasokba és a vízbe, a gépek elzúgtak a gyárok felé, ők pedig szinte akaratlanul pancsolni

kezdték, lubickoltak, és visszacsobbantak az életbe. A tó túlsó végén elsüllyedt, elegáns, királykék Csepel kajak szunnyadt a mélyben, apró kagylók lepték el a testét. A jegenyefák mögött sportolói barakkok húzódtak, az egész napos edzések, nyári edzőtáborok kényszerpihenőinek unalma porozta be az ablaküvegeket. Hálóba csavart pókpeték, dohszag volt mindenütt az öltöző és irodaház szobáiban, a hálátlan rekamiék ontották magukból a port és koszt. A bögölytetemek számolása adta az idő múlását a csendespihenőre rendelt ifiknek. Mihaszna naphalak rajzottak a stég köré, a horgászó gondnok elé, csalicseré nélkül tizenkét fogás volt a rekordja. Egy búbos vöcsök lebukott a fáradt kenusok forduló csoportja elől a víz alá, riadalmában, miután fel akart jönni, beverte a fejét egy stéghez közeledő kenu aljába, nagyot koppant a hajó hasán. Biciklizők siklottak el a tó körüli tájban, a nyárfák árnyékában, a fán termő eper megfestette a nadrágjukat.

Hornyáknak sikerült: felvételt nyert a Kavicskitermelő és Bányai Vállalat egyik kotrógépkezelői posztjára. Az igazgatóval, a Postás Klub címzetes veteránjával sikerült összebarátkoznia egy őszi táborzáró szalonnasütésen. Hazavitte őt a Ladával, miután elégették az avart a hűvös este, és közben letárgyalták a jövő nyári munkakört.

A markológép bilikék kabinja élesen rikított a kavicsstengerben. Motorja mély hangon dörgött, és az egész gépezet valószínűleg gyorsan, félelmetes óriásmozgással fordult, dobta vízbe a hatalmas acélkanalat, majd húzta partra a felfogott kavicsadagot. Kíméletlenül tűzött a nap. A kabinban fehér trikós petyhüdt alak ült. Barkóján végigfolyt az izzadság a vállára. Élénken nyúlt a fekete bakelitgombok után, amik a kezelőkarokon fénylettek. Hornyák volt az. Határozatlan időre vették fel, teljesítenie kellett keményen, hogy bizalmat nyerjen. A nyara biztosítottnak látszott. Miután „beteljesült nagy álma”, és részt vehetett a házgyári tavak kavicskitermelésében, finom mosoly

jelent meg kiszáradt arcán az első hetekben. Kitetete Lizát is a kabin ablakába, csíptetve, azt a fehér csipkeruhás, csöcsös szőkét, akit kivágott az újságból. Rá pillantott, amikor unatkozott. Csakhogy a helyzet hamar megváltozott. Naphosszat ült, gépi-esen kezelte a kapcsolókat, a karokat, fordult, rakodott, fordult, rakodott, és egészen elmélyült a semmiben. A hűvösebb napok összeértek a hőséggel, akkor sem tudta megkülönböztetni a hét napjait egymástól, mikor vihar érkezett, vagy gomolyfelhőkkel terhelt, súlyos, párás fejfájás nehezítette a dolgát. Minden összemósódott a kavicsokon csorgó hideg víz hangjával és a kövek millió koccanásával. A bádogszekrény délután, mint egy túlméretezett konzervdoboz, horpadtan tárult ki, majd zörögve záródott be, miután felvette a benne tárolt ingjét, nadrágját. A futószalagok mormolása, a szelektáló gép és a tapon a kotróhajó egyhangú zúgása a nap végére elvette minden erejét. Megunt a rágyújtás szertartását is a széles főkapu előtt. Elégedetlenül csukta be öngyújtóját, és visszatekintett a monotonon haladó futószalagokra és a kavicspiramisokra. Szép volt a naplemente, annyit megállapított. Sirályok és karcsú felhőfoszlányok, kotrógépek és csöcsös lányok úsztak szeme előtt a lila égen, és egy csillag már feljött a gépek fölött. A következő napon is kevesebb erővel állt neki a partnak.

A fuvarosokkal jóban volt. Viccelődtek. Mindenkinek ő adott tüzet a fényes, kompakt kis utántölthető acélgyújtójával, amiért Tüzérnek becézték. Ezt megerősítette a seregben betöltött posztja, az itt dolgozók többsége nyúl volt, ő egyedül tüzér. A kamazos kavicsszállító, magas, betegesen sovány, aki minden percben a homlokát törölgette, rekedt hangon nevetett Hornyák grimaszain, amiket akkor vágott, amikor zsebrádióját dicsérte.

Mit akartok, Náza-fejlesztés. Aksis. Múltkoriban becsúszott a sekély részen, alig tudtam kihalászni. És nesze, működik.

Add el, fizetek érte egy pakli Kossuthot.

Á, hozzám nőtt. Inkább mosd le az IFA-dat, szegény gebe úgy néz ki, mintha háború lenne.

Egyetlen esemény maradt meg Hornyák örök emlékezetében. Egy tikkasztó augusztusi munkanap után a futószalagokat kezelő, köpcös alak, aki egész nap ásítózott, rikítóan vöröslő italt nyújtott át üvegpalackban neki, aki még a munkásruhájában izzadt, a kavicsdombok mellett. Megborultak mind a ketten rövid úton. A parton sétáltak dülöngélve, néha leültek a fűcsomókra, amik a kavicson vetették meg magukat. Szaporodtak a csillagok a kristálytisza égen és a sima víztükrön. Egyre hangsúlyosabban beszélgettek.

A jány a fonodában dolgozott, osztán állítólag...

Ne beszélj, a fonodába ilyen úri lányt nem vettek fel.

Állítólag műszak után kezdte az igazi műszakot. Kiált ottan, rögtön a kerítésnél, osztán a kocsisok...

Mit beszélsz, a búzapiacnál lakott, a cipész felett bérelte az ura neki a lakást. Az a féltékeny ügyvéd volt az ura. Nem hagyta nyugton a jányot, féltette a széltől is.

Na. Összefoglaltad a halálát. Az ügyvéd nyírta ki. Aztán a folyóba lökte, fent, a Vízművek mellett.

A futószalagos maga elé bámult, percekig csöndben maradtak. Finoman törte meg a hallgatást a köpcös:

Adjál még. Kapcsold be az úr hangját a ketyeréden. Náza. Úr... Úrtechnológia!

Már csak néhány fénynyaláb derengett a mélykék ég alján. Hornyák forró mellkasa hevesen tárgult és szűkült. Háton fekve nézte az eget. Eltűnt mellőle a futószalagos, és talán a nagykapukat is bezárták már. Valahol mélyen félelmet is érzett, hátha kiengedték már a kuvaszokat is. De a hatalmas csillagok gömbjei lekötötték elméjét. Érezte, ahogy szelíden és pontosan elforog a föld, ahogy a folyó nem messze tőle mossa az életet, ahogy húzza magával, ahogy elragadja az élet bizonyos szereplőit. Kavicson botorkált, lába megcsúszott, térdig süp-

pedt a sóderben, vagy talán vízben állt már. Izzadt homlokán visszafénylett az ég esti kisugárzása. Hőség tombolt benne, a rádióját kereste a zsebében, a technika csodáját. Káromkodott egyet halkan, röviden felnevetett, belecsapott a vízbe, és hamarosan a tó közepén találta magát a hűsítő vízben. Nem mozdult. Értetlenül bámulta az eget. Nem kellett kapálóznia sem. Kényelmesen ült egy kavicsátonyon, a tó kellős közepén. A hátára feküdt. Az ég vagy a tó volt-e a nagyobb mélység, nem érezte, összefolyt a két mély kékség, és lassú hullámok fodrozódtak körülötte. A mozdulatlan mindenség között, a csillagok mellett egyszer csak L alakú fénylő test úszott el, kecsesen, egyenletesen, halotti nyugodtsággal. Űrállomás volt, vagy női test.

Lanczkor Gábor

A présház *(regényrészlet)*

Áprilisban vettük a présházat fönn a hegyen. Erdőszéli épület; már évekkel korábban beleszerettem, amikor egyszer arra kirándultunk. Szőlő nem tartozik hozzá, csak egy viszonylag nagy, háromszög alakú földdarab (kilencszáz négyzetméter), ahonnan másfél évtizede kivágták a tőküket. Az egykori birtok másik fele a dűlőút túloldalán van (már korábban túladtak rajta az egykori tulajdonosok); a területet hosszú ideje nem gondolzza senki, így mostanra teljesen elvadultak a kordonos szőlősorok.

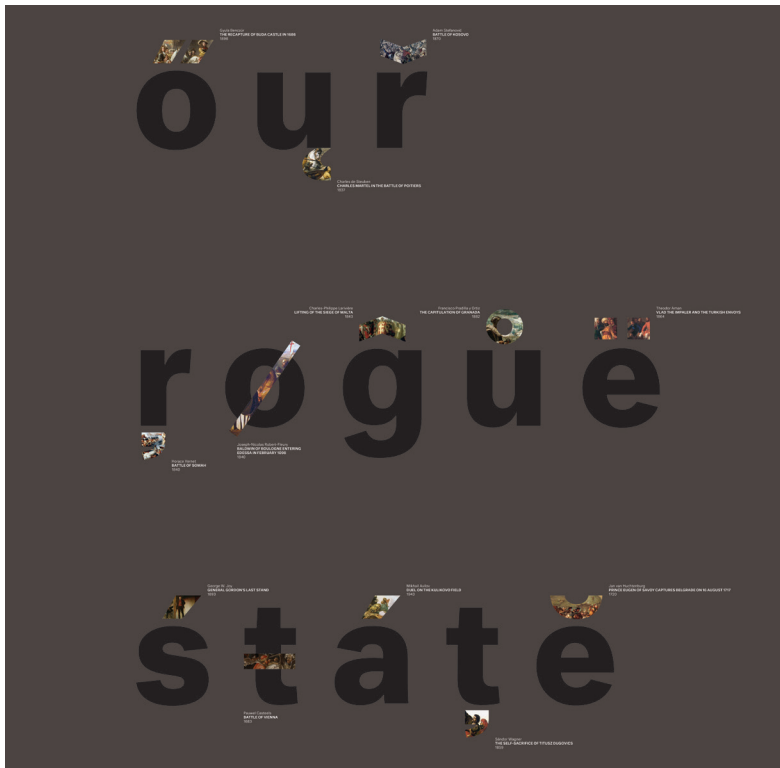
A kőboltozatos pince a kilencszázhuszas évekből való. A présházat a hetvenes években építették elé agyagba rakott kőből, ami akkoriban már ritkaságszámba ment. A régi tetőt elbontottuk, a padlásra szigetelőanyagnak fölhordott szénát Bence apránként leszórta és elégette. Fogadtunk egy kőművesbrigádot, akik betonkoszorút húztak a széles kőfalra, és kiöntötték betonnal a donga fölötti részt. Új tetőszerkezet készült, amelyre aztán a régi cserепek kerültek vissza (miután Bence egyesével átdrótképezte őket).

Ciszternát építettünk, hogy összegyűjthessük a tetőről az esővizet. Beköttettük a villanyt (a szomszéd telken van a legközelebbi villanyoszlop, innen földkábel fut a présház sarkáig).

A ház előtt a környék legöregebb cseresznyefája áll. A falubeli öregek emlékezete szerint gyerekkorukban is ugyanekkora volt, mint most. Legalacsonyabb termő ágai is jó háromméteres magasságban vannak. Cseresznyét egy szemet se ettünk róla; jóformán meg se érett a gyümölcs, jöttek a seregélyek, és az utolsó szemig bezabálták. A fa egyik alsóbb ághelyének odvában lódarazsak fészkelnek. Akár egy Tartaroszba vetett szörny fél karja, az egyik vastos vezérága kiszáradva mered a levegőbe.

Sokszor eszemben járnak ezek a darazsak. A fehér port söprögtem a gipszkartoncsiszolás után a tetőtérben, amikor Bence fölördített odakinn.

- Mi az? – kérdeztem ijedten.
- Megcsípett egy kurva darázs – sziszegte meggörnyedve.
- Hol?
- Itt, a combomon – mutatta.
- Jövök – rikkantottam, és lerohantam a majdani lépcső nyílásába betámasztott falétrán.
- Kibaszottul fáj – mondta sírós hangon a férjem, míg a sűrű, kunkori szőrszálak között a csípés helyét kerestem.
- Húzd föl jobban a gatyád szárát.
- Följebb húztam neki.
- Úgy látom, nem maradt benne a fullánk – mondtam.
- Szívd ki, kérlek.
- Nyugi – feleltem, és a combjára tapasztottam az ajkamat.
- Mint a hínárok a vízáramban, úgy táncoltak fogaim között a kunkori szőrszálak. Köptem egy nagyot.
- Még egyszer – nyafogta Bence.
- Kiszívtam, köptem egyet, majd puszit adtam a nyálasan szétterülő fekete szőrszálakra, amik között úgy vöröslött a gombostűfejnyi seb, akár egy miniatúr vulkánkráter.
- Szédülök.
- Ül le – mondtam.
- Leült az egyik kerti székre.
- Hozok egy pohár vizet.
- Inkább egy pohár bort, légy szíves.
- Bementem a pincébe, és telitöltöttem egy decis poharat.
- Köszönöm – mondta Bence, miután fölhajtotta a halvány-sárga rizlinget. – A köveket rendezgettem a fa alatt. Túl sokáig voltam túl közel hozzájuk. De majd betömöm én azt a lyukat. Kinyomom purhabbal. Dögöljön benn a királynő.
- Az érdesen feketéllő fatörzsre pillantva láttam, ahogy lendületes gyűrűket húzva körüldöngik a darázsak.
- Az egyik falubeli öregember folyton azt magyarázza a férjemnek, vágja ki ezt a fát.

Gróf Ferenc

A mi lator országunk/állapotunk (a Kiterjesztett latin ábécé sorozatból), 2015 digitális print

Csombor Rita

Meggyfa és borostyán

Huszonegy voltam, amikor nem vittél el Prágába.
Nem is mehettem volna. Akkor még hittem abban,
amit most az illatokban és a szarvasokban találok meg.
Elképzeltem, ahogy kötényes
mesteremberként beköltözök Franz Kafka mellé
a huszonegyedik számú házba,
nagy szakállal és egészen puha ujjbegyekkel.
Szerettem, ahogy a macskakövek kuszán,
de mégis szabályosan sorakoztak,
olyanok voltak, mint az utca lecsiszolt őrlőfogai.
A bőrcipők vízre eresztett csónakoknak tűntek
a hullámos utcában, ahol pontosan
háromezer-négyszázhetféle pipa várta a gazdáját.
Naponta kilenc vevőre jutott csak időm,
kettőnél több be se fért egyszerre.
Szerzetesként imádkoztam és dolgoztam
a bruyére-gyökerek darabjai között,
tajtékkövekből emeltem oltárokat,
ahol a fűszerdohányok egészen elégő áldozata
sem engesztelte ki Istent.
Tudtam, hogy meggyfából készítem majd neked
a pipa fejét, borostyánból a szárát,
de nem díszítem, csak egészen simára csiszolom.
A pipadohány árnyalatában
nem voltam biztos, csak abban,
hogy valami egészen fűszereset kell készítenem.
Téged nem tudtalak elképzelni,
csak a mozdulatot, ahogyan átnyújtom neked
a mélyvörös és aranyszínű testet,

csak azt, ahogy egyet lépek feléd,
és több kisebb adagban tömöm meg
a durvára vágott órleményt,
és azt is, ahogy meggyújtom.
Csak az illatot.

Fölött

A barlang közepéből tüskés
indák tekeregnek elő.
Körém fonódnak, szorítok, szorítanak,
a kiválás életet ad a sötétben.

Zsibbadt kezeimben az erek úgy
duzzadnak, mint hideg vizű patakok.
Sejtjeim szomjas állatok
a délutáni napsütésben.

Ringatózom a szakadék fölött,
rákos sejtjeim darabonként
szórom az évmilliók alatt
kivájt üregbe.

Az indák egyre erősebben
fognak, gyorsan ölelnek,
mint korán távozó szeretők egy
rég takarított szobában.

A lyuk fölött állok, a természet
törvényei nem hatnak erre
a pár négyzetméterre.
Négykézláb öklendezni kezdek.

Zuhanás előtt a gyökerek elengednek,
a kövek búcsúzni kezdenek,
szabadesés közben óvatosan
elhagyom az árnyékom.

ARGENTINE
AUSTRAL

THAI BAHT

COSTA RICAN
COLÓN

ДИН
SERBIAN DINAR

EURO

ARUBAN
FLORIN

PARAGUAYAN
GUARANI

CHINESE
RENMINBI

CAMBODIAN
RIEL

رِيَال
SAUDI RIYAL

LAO KIP

BRITISH POUND

AZERBAIJANI MANAT

NIGERIAN NAIRA

ISRAELI
NEW SHEKEL

RUSSIAN RUBLE

GUATEMALAN
QUETZAL

INDIAN RUPEE

DOLLAR / PESO

KAZAKHSTANI
TENGE

UKRAINIAN
HRYVNIYA

TURKISH LIRA

NORTH / SOUTH
KOREAN WON

CURRENCY SIGN

JAPANESE YEN

ⵍⵔ
ALGERIAN DINAR

₩ 元 円

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

₩ \$ ₩ 元 円

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

A G A ₩ ₩ \$ 円

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

₩ \$ ₩ \$

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

₩ ₩ 円 元 ₩ \$

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

Printed on 100% recycled paper with soy-based inks. All rights reserved. © 2023. All trademarks are the property of their respective owners.

Szelíd szarvasok

Csombor Rita verseiről

Két szarvas bukkan elő a fák közül, a tisztásra érve szétválnak, majd óvatos léptekkel közelítenek a patak felé. A nyírfaágak halkan ropognak lábaik alatt, mintha tűz pattogna. Szinte egyszerre hajolnak a víz fölé, egymásnak háttal, nem láthatják egymást. Valaki figyelni őket a tisztás szélén magasodó vadászlesből.

Csombor Rita versei mintha ebben a vadászlesben íródtak volna: az, aki beszél verseiben, türelmes és kitartó, de nem vadakat ejteni jött, hanem figyelni azt, ahogyan két szarvas felbukkan, előmerészkedik a fák közül, majd eltűnik a tisztás túlsó végén. Csombor versei ezért illékonyak, természetiek – erőteljesen összpontosítanak, hogy semmit ne tévesszenek szem elől, még ha a tanúhegyek eróziójáról legyen is szó. Kivárlják azt is, nagy türelemmel. Tavasz lapszámunk *Látószögében* ezúttal Csombor Rita versei állnak.

Hiába a hosszas várakozás, a gondosan felépített álca, Csombor metaforái felszámolják az emberi és a természeti különbözőségét, a test geológiai képződménnyé, az erek bővizű patakokká változnak: „Zsibbadt kezeimben az erek úgy / duzzadnak, mint hidegvízű patakok” (*Fölött*). A kívülálló valamit odaad magából a természetnek, a legelemibb alkotórészek olvadnak bele az organikus rendbe. A megfigyelő azzá lesz, amit megfigyelt: „Sejtjeim szomjas állatok / a délutáni napsütésben” (*Fölött*). Majd éppen a természet ejti foglyul. A *Fölöttben* indák csavarodnak teste köré, szorítják, de vissza is tartják a szakadékba zuhanástól. Foglyul ejtik, de a szorítással meg is óvják a kísértéstől. Kétértelmű tánc. Évmilliós mélység vonzza, kísérti – szorítás teste körül, és ha lefelé tekint, vonzás, szinte *páni* félelem a mélység felől: „Ringatózom a szakadék fölött, / rákos sejtjeim darabonként / szórom az évmilliók alatt / kivájt üregbe. / Az indák

egyre erősebben / fognak, gyorsan ölelnek, / mint korán távozó szeretők egy / rég takarított szobában.” Danse macabre a szakadék szélén, majd az indák engednek: „Zuhanás előtt / a gyökerek elengednek, / a kövek búcsúzni kezdenek, / szabadesés közben óvatosan / elhagyom az árnyékom.”

A Hévíz 2016/2. lapszámában megjelent Erózió című verse szintén a vadászlest és a tisztást juttatja eszünkbe. Szerelmes vers volna? Tiszta, büntelen, szélszagú szerelem? „Badacsonyom vagy, / tanúhegy az ereken.” Ki más tanúskodna ilyen mozdíthatatlanul, szervesen, mint a *másik*, hegy-súlyú jelenlétével – amelybe persze bele van számítva az erózió, a pusztulás, az elhasználtság, a kopás. Ebben a nagy szintkülönbségű viszonyban a másik szomjas állattá szelídül – érdekes terepváltás a Badacsony lankái után. Ezek a sorok megint csak a vadászlesből szólnak: „A fejed úgy kapod fel, / mint a szélirányba forduló szarvas. / Egymás után engeded el / a kötéseket szöveteid között, / a vízhez lépdelsz, / hogy pupilláidban magaddal vihesd / az éjjeli fényeket, / mielőtt a hullám tel-

jesen / betakarja tested.” A *szelidség* a szó, amely folyton eszembe jut Csombor verseit olvasva: szarvasok, tisztások, a vadállat pupilláiba égő éjszakai fények, a kövek búcsúja, törött gallyak illata. Az állat szelídsége és a bazaltoszlopok néma ereje: „Szél koptatta tanúhegy vagy, / bazaltoszlop az éjszakámban. / A törött gallyak illata / észrevétlen rád rakódik, / megindul alattad a késői föld, / és te búcsúzni kezdesz a kövektől.”

Lapszámunk másik Csombor-verse, a *Meggyfa és borostyán* mintha maga mögött tudná már a szelíd szarvasok élőhelyét, színhelye is más. Prágába kalauzol, de cselesen: „Huszonegy voltam, amikor nem vittél el Prágába.” Lehet-e egy utazásról igazabban mesélni, mint a fantázián, a macskaköves utcákra tévedő képzeleten keresztül? Csombor ezt a nem-utazást meséli el – nem is az utazást, hanem a letelepedést, belakását a városnak, a huszonegyes számú háznak. Megint csak zavarban vagyok: szerelmes vers-e a *Meggyfa és borostyán*, avagy képzelt portré, vagy szerepvers? Hiszen a mesterember lírai én az adás-vevés körülményeiről

ad számot, a boltjába tévedőkről: „A bőrcipők vízre eresztett csónakoknak tűntek / a hullámos utcában, ahol pontosan / háromezer-négyszázhetféle pipa várta a gazdáját. Naponta kilenc vevőre jutott csak időm, / kettőnél több be se fért egyszerre.” Mindezt kiegészíti a tömjénfüstös vallásosság az Istent engesztelő, munkájába merülő szerzetessel – van valami ebben a (szerzetes) mesteremberben a meggyfa keménységéből, szilajságából. Pipát készít, mégpedig valaki másnak: „Tudtam, hogy meggyfából készítem majd neked / a pipa fejét, borostyánból a szárát, / de nem díszítem, csak egészen simára csiszolom.” Annak vajon, aki nem vitte el Prágába? A képzelet összerántja az időt, áthidalja a csalódást? Csalódik-e egyáltalán? Vagy csak ürügy, hogy megalkothatóvá váljon a pipát készítő mesterember alakja? Mi itt a lényeges? A csalódást ellensúlyozó képzelet, maga az ellenérzet, avagy a portré, a szerep? A verszárlat aztán csattanós választ ad kérdéseinkre: „Téged nem tudta-

lak elképzelni, / csak a mozdulatot, ahogyan átnyújtom neked / a mélyvörös és aranyszínű testet, / csak azt, ahogy egyet lépek feléd, / és több kisebb adagban tömöm meg / a durvára vágott őrleményt, / és azt is, ahogy meggyújtom.”

A másik én, aki Csombor verseiben (*Descendentio*, *Ábel válasza*) megjelenik, olyan, mintha egy organikus panoptikum figurája volna. Jelen van, észlelhető, hiszen hozzá szólnak voltaképpen a versek, de passzív, mintha maga is az erdőben élne, olykor-olykor a tisztásra látogatva. Ahol is ott ül lesben valaki más – ám mindketten képesek a tanúhegyek némaságával figyelni a másikat. Nagy az idő, és nagy a távolság, amely elválasztja őket. Csombor verseinek talán ezért is közege gyakran az álom, a képzelet, a fantázia – lesz prágai pipaárus, szerzetes mesterember, varrónó vagy hegymászó. Portré, szerep, játék. De valahogy számomra mindemögött egy nyírfaerdő tisztása sejlik fel, roppanó ágakkal és két szelíd szarvassal.

Mizsur Dániel

A tipográfus hatalma

Gróf Ferenc koncepttábcéi

Il n'y a pas de hors-texte. Nincs semmi a szövegen kívül.

Ezt választanám jelmondatnak, ha egy szürreális történetben megkérnének, hogy tervezzem meg Gróf Ferenc ex librisét. Azt hiszem, tetszene neki a Derrida-mondat. Azért is, hiszen egyszerre ikonikus, de hírhedt, magvas, de sejtelmes kijelentés. Intellektuális kihívás az értelmezése, világnézeti kérdés az elfogadása. Derrida kapott érte rengeteg hideget és meleget, a boulevard Saint-Germainból nyíló utcákban régen fényesre koptatták. Ez mind tetszene Gróf Ferencnek, leginkább mégis azért örülne ennek a mondatnak, mert a szöveg megkerülhetetlenségét jelenti ki. Mert persze könnyen lehet, hogy egyébként igen (Derrida után sok nagy koponya állította már ezt és az ellenkezőjét is), de Gróf munkásságában valóban nincs semmi a szövegen kívül. Az a kevés, ami az első percben tisztán vizuálisnak látszódik,

úgyszintén mélyen konceptuális, és valamiféle szöveget, szöveget rendelt hozzá. Vizualitást és textualitást fésűfogszerűen ágyaz egymásba.

Gróf Ferencnél tehát nincs semmi a szövegen kívül. Így vagy úgy, de minden szöveg. Ennélfogva minden betű.

A nagy többség (bölcészek is) a betűket csak olvassa, de nem nézi, észre sem veszi. A betű eleganciája, stílusa, színe talán észrevétlenül hat rá, de maga az olvasó egyszerű hordozóként kezeli, amiből a cikázó tekintet gépiesen kihüvelyezi a jelentést, majd ott is hagyja. Használja, mint a csomagolópapírt. Gróf viszont a tipográfusok műgondjával figyel a betűt, érdekli a természetete és a teste, a glif. Kósza ötlet, de lehet, hogy betűszere-tetének a meggyőződéses baloldalisága az oka. Ha a szöveg társadalom, akkor a legelemibb és legkevesebbe nézett rétege a betűé. Talán a hierarchiák ta-

adását, a legkisebbek, a figyelembe nem vettek felemelését célzó gondolkodásmódja vezette el a betűhöz. Mindenesetre Gróf emancipálja a betűt. Kiemeli a szövegből, gyakran színre is viszi, hogy megmutassa a puszta betűben élő metaforikusságot, ideologikusságot, és előfordul, hogy fel is fokozza azt: a betűt avatja szimbólummá vagy metaforává (egybetűs szóképpé).

Például önreflexív metaforává. Ugyanis Gróf Ferenc legutóbbi éveit is felvázolhatjuk egy betű kapcsán. Ha elindulunk az életrajzban visszafelé, akkor az „x”-et hamar három, ráadásul a közelmúlt három legfontosabb tárlatának címében találjuk meg. Az acb Galériában bemutatott kiállítás címe mindösszesen egy karakter volt, az X, azaz az alul pontos „x”. Az „X”-et egyes holt nyelvek esetében és más ábécét használó nyelvekből való latinbetűs átírás során csak filológusok alkalmazzák, illetve újabban még valaki, Gróf, aki a zuhanó embert formáló piktogramot, az antropomorf betűt látta meg benne. A második tárlat a Kiscelli Múzeumban helyet kapó,

a Déry Tibor-regény, a G. A. úr X.-ben szövegét és címét parafrazeáló Mutató nélkül. B. A. úr X-ben. Itt az „X” helyet jelöl, egy disztópikus várost. Az X és a B. A. úr X-ben a művész nemrég újrakezdett önálló munkásságának eddigi legfontosabb eredményei. Gróf 2015-ben önállósodott, előtte a kritikusi körökben jól csengő nevet szerzett, Párizs (és így a világ) egyik legjelentősebb kortárs művészeti kiállítóhelyén, a Jeu de Paume-ban is megforduló művészdúó, a Société Réaliste tagja volt Jean-Baptiste Naudy oldalán. A Société Réaliste történetének végét úgyszintén egy „x” keresztezi: a páros utolsó tárlatát *x-torsions* cím alatt rendezte meg. Mintha Gróf tipográfiai gesztussal, (mondjuk) karaktermottóként származtatta volna tovább az utolsó Société Réaliste-kiállításcímből az „x”-et abba az önálló munkásságba, amely a meghatározó alkotóközösségi periódus konceptuális és vizuális praxisának a közvetlen folytatása. – Végül, úgy sejtem, idevág még egy adalék: a Société Réaliste éppen tíz évig állt fenn. (Persze lehet, hogy csak a szóban

forgó munkák radikálisan asszociatív jellege uralkodott el az én gondolkodásomon is, de ehhez az x éves periódus után éppen az „x” jegyében zajló munkássághoz illenek a félexplicit utalások.)

Gróf nem egyszerűen a tipográfusok műgondjával figyel a betűket, ő maga is tipográfus. Konceptualista betűmetsző. Modellje a több szövegében és interjújában hivatkozott *utopiensium alphabetum*, az őstópia, Morus Tamás *Utópiájának* ábécéje, a 16. század elején elképzelt ideálisan igazságos társadalom ábécéje. (A művész az utópiákban egyébként talán még annál is több izgalmat talál, mint a betűkben. Gróf mentális térképén Utópiába Újbábelen keresztül visz az út.) A Société Réaliste számos betűsorozatot készített. Közülük az *utopiensium alphabetum* digitalizált változata és a politikailag vitatott határszakaszok rajztöredékeit karakterekként felhasználó *Limes New Roman* voltaképpen titkosírás, az ezekkel a jelekkel szedett szöveg csak a kódkulcs segítségével olvasható. Ugyanakkor a művészpáros latin betűs ábécéivel is kihívás elé állította az

olvasót. A *Hexatopia* karaktereit hatszögek mentén rajzolták meg, a *Futura Fraktur* ábécéhibridjét az elnevezésben szereplő két közismert, nácik által betiltott betűtípusból ötvözték, az *Experanto* karaktorsorát a pénznemek jelölésére szolgáló betűkből válogatták össze (minimálisan módosított, egy-egy vonással, ékezettel kiegészített, az euró „E” és az amerikai dollár „S” betűjéhez hasonló karakterekből).

Az *Experanto* karakterkészletét Gróf 2015 után is használta (*Valutaábécé* cím alatt gyűjtötte össze a devizajelekkel szedett szlogenjeit), mellette pedig újabb három ábécét tervezett. A *Zéró ábécé* és az *X-ábécé* kiindulópontja egy-egy karakter, szerkesztési alapelvük hasonló: egyfajta tipo-endogámia. Gróf a nullák ábécéjének minden karakterét egy felnagyelt „0” egyforma ívrészleteiből állította össze. Míg az ikszek ábécéjének összes betűjébe belefoglalt egy „X”-et, amely a legtöbb esetben a betű bal oldali szárához (az elejéhez) tapad. Az újabb, önállóan publikált betűkészletek közül a harmadik a *Zászlóábécé*, melyet Gróf az Európai Unió államainak és azok függő

területeinek (például a Franciaországhoz tartozó Új-Kaledónia vagy az Egyesület Királysághoz sorolt Falkland-szigetek) rövidítéseiből, úgynevezett betűjeleiből szerkesztett. A háromkarakteres rövidítések minden tagját megtartotta, csak az egyik betűt nagyobb méretben szedte (így lett Ausztria rövidítése a különös ábécé „A”-ja [A^UT]), Románié az „O”-ja [R^OU]), valamint a betűket kiszínezte a nemzeti zászlók szerint.

Milyen olvasni a konceptbetűkkel szedett szövegeket? Mindenekelőtt küszködés. Eleinte szó szerint csak betűzni lehet, de több mondat után is vissza-vissza kell térni az ábécéhez, hogy beazonosítsunk egy ritkán használt karaktert, vagy megbizonyosodjunk róla, hogy az ott valóban „u” és nem „v”. Mindeközben különös határhelyzetben billegünk: a saját, latin betűinket olvassuk, mégsem boldogulunk. Tisztában van ezzel a nehézséggel Gróf is, hiszen bár mindig számít a néző fejére is a szeme mellett, hosszabb szövegekhez nem használja az általa metszett betűket, azokkal csak egy-két soros feliratokat, szlogeneket, címeket szed.

A nehézség, amivel a konceptbetűket kiolvasni próbálók szembesülnek, alapvetően jellemző Gróf munkáira (nem csak a tipográfia-központúakra). Gróf ugyanis – érzésem szerint – minduntalan el akar bizonytalanítani. Hogy elbizonytalaníthasson, vizuális csapdát állít. A galériába betérő szembogarát rátapasztja a vizuálisan (is) izgalmas szobor- vagy infógrafikaszerű konceptműre, és a szembogar tulajdonosa minél többet azonosít az ismerős-ismeretlen formák, jelek, betűk közül, annál jobban elbizonytalanodik. Művei határhelyzetbe szorítanak, mindennapi dogmáinkat dekonstruálják, merész asszociációkat igyekeznek feszes okfejtésként bemutatni. És a bizonytalanságba tessékelt nézőnek választania kell. Vagy átmegy egy másik kiállításra (fel lép az Instagramra, Tumblrre) csak a szemhez szóló képeket nézegetni, vagy ott marad, és elkezd gondolkodni.

Nemrég olvastam Jonathan Franzen William Gaddisról szóló esszéjét, amiben kifejezetten azért lelkesedik a másik amerikai íróért, mert nem egyszerűen jó,

hanem egyben nehéz regényeket írt. Mert Gaddis-regényeket fel-forgatóan nehéz olvasni, mert nagyobb és másfajta öröm elolvasni. A nehézség a Société Réaliste és Gróf önálló munkáinak is szerves része (ahogy, gondolom, a legtöbb szellemes konceptművészeti munkának). Nem lehet bennük nehézség nélkül elmerülni, mi több: a nehézség az esztétikájuk része, a vizuális és intellektuális élmény elválaszthatatlan a kűszködéstől, és – a kitartók számára – a kiharcolt jelentés örömétől. Gondolkodni kell. Keményen.

Szóval gondolkodtam én is a konceptábécéken, és oda lyukadtam ki, hogy Gróf a tipográfiai kísérletei során egyrészt a betűket totális vizuális eszközökként igyekszik használni, másrészt (az esetek egy részében, az ideológiai töltésű jelekből szerkesztett ábécék esetében) az irónia eszközeiként. A betűtest totalitása abban áll, hogy a szövegek egészére is alapvetően befolyást gyakorolhat. Amennyiben – ahogy azt a cikk elején feltettem – valóban minden szöveg, ennél fogva pedig minden betű, akkor ennek a legelemibb szövegegységnek mindenre kiter-

jed a hatása. A betű típusa, stílusa, formája, egyszóval a betűtest elemi szinten (alulról, belülről) hat a tartalomra és a jelentésre. Tudjuk jól, hogy a nagybetűkkel szedett szavakra, szövegre gépiesen úgy tekintünk, mint lényeges(ebb)re. Vagy ha szecessziós-kalligrafikus betűkkel szednénk egy ókori forrást, esetleg egy rapszöveget, az nagyon bizarr lenne. A betűválasztás hangsúly-, olykor előjelválasztás. Elég csak a betűstíluson módosítani, és rögtön az egész szöveg (jelentése) többé-kevésbé módosul. Ez a tipográfus hatalma, ezzel igyekszik élni Gróf.

Szintén a totális szemléletre vall a konceptábécék ornamentikaként való használata, ornamentikaszerűsége. A devizajellekkel szedett feliratsorozat – melynek sorközeiben mintha közönséges díszítősorként tűnne fel újra és újra a teljes ábécé – ez egyértelmű, de az olvashatóság határán lebegő, ismétlődő „x”-ekből, nulladarabkákból, országnévrövidítésekéből felépülő karaktersorok egyébként is ornamentikaszerűek. Az ornamentikában pedig – természeténél fogva, mint a betűben – van valami totális. Is-

métlődik, ismétlődve terjed, és ahova eljut, amihez a formáját kölcsönzi, azt vizuálisan egységesíti, alaphangsúlyt ad az adott (szöveg)hely vizualitásának.

Úgy látom, a betű totális természetét és a tipográfus azon nyugvó hatalmát Gróf az ideológiai vonatkozású betűkészletek esetében tudja használni. Amíg a Zéró- és az X-ábécével szedett sorok – legalábbis engem – mindösszesen elbizonytalanítanak, addig a Valuta- és a Zászlóábécéhez kapcsolódó szövegművek többletjelentést kapnak: radikálisan ironikussá válnak. Tartalmi-világnézeti szempontból a Société Réaliste munkásságának nagy része kapitalizmus- és nacionalizmuskritika, ezt a két izmust célozzák a szóban forgó konceptábécék is. Önmagában ironizáló, hogy Gróf a félgiccs mimikri-betűtípusok (*mimicry typefaces*) mintájára ábécét metsz a kapitalizmusnak és a nacionalizmusnak. Most már a kapitalisták és a nacionalisták is használhatnak olyan saját betűtípust, mint a giroszosok (akik álgörög

latin betűkkel írnak a cégéreikre) vagy a szellemeskedő vodkacímke-tervezők (akik az álorosz latin ábécét tartják autentikusnak). Gróf az ironia érdekében emellett egy absztraktabb eszközzel is él, amikor megfélemltetésláncok segítségével a betűk elemi/totális természetét is kiaknázza: a „minden betű” gondolatát. Hiszen amennyiben a betű devizajel (a pénz jele), akkor – abszurd megfeleltetéssel – minden pénz. Ha pedig a betű nemzeti színűre festett országrövidítés (a nemzet jele), akkor minden nemzet. Minden(ünk) a pénz, minden(ünk) a nacionalizmus. A pénz a gondolkodásunk alapegysége; a nemzet a kommunikációnk kizárólagos alapvetése akkor is, ha éppen nehezíti a kommunikációt. Eltúlozza, a totalitásig túlozza a kortárs kapitalizmus és nacionalizmus jelentőségét, hogy rámutathasson a túlzásaira. A világunkba vannak kódolva – ezt betűzteti ki velünk Gróf.

Ehhez csak annyit szeretnék hozzátenni, hogy itt ne álljunk meg a gondolkodásban.

veress dani

„Rágyújthatok?” – Történet keménységről és (inter)kulturáról

Jászberényi Sándor, *A lélek legszebb éjszakája*, Kalligram, 2016

Jászberényi Sándor legújabb kötete érdekes és újító darabja a magyar irodalomnak, de választás elé állítja az olvasót. Nehéz eldönteni, hogy a novellafüzér narrátorát – mivel szavahihetősége kérdéses – mennyire lehet komolyan venni Rejtőt idéző, tizenöt méterre repítő pofonjaival, Hajnóczyt bármikor megszégyenítő tripjéivel, a kurvákba és az alvilágba nyakig süllyedt hőseivel, akikhez képest a *Hogy elérjek a napsütötte sávig* lírai szubjektuma vagy Philip Marlowe szende licista.

A mű ugyanakkor számos személyes és társadalmi kérdést érint. Ha a macsó főhős narrációját nem vesszük komolyabban, mint (remélhetően) ő a saját szerepét, akkor részeseivé válhatunk történetének, és ezt nem csak az izgalom miatt érdemes megpróbálnunk; mert bár hitvallása szerint a szerző a nyelvi önreflexió helyett a történetmesélésre he-

lyezi a hangsúlyt (lásd: Stumpf András és Jászberényi Sándor *Mandineren* megjelent beszélgetését) ez nem gondolati ürességet, hanem megközelítési módot jelent. A közel-keleti társadalmakról és konfliktusokról, a kulturális ütközésekről és kapcsolódási lehetőségekről, valamint a totális idegenségről adott szempontok örvénylenek Jászberényi (próza)világában.

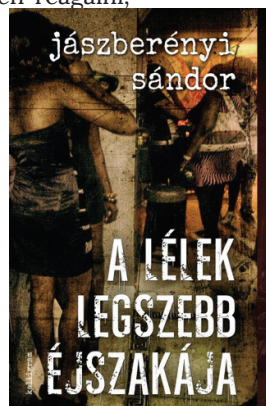
Ennek a világnak legfőbb konstitutív és kohéziós elemei a minden szinten jelen lévő ellentétek. A főhős, Maros Dániel, halálával egyidejűleg lép az olvasó elé („Arról, hogy meghaltam, utólag értesítettek.” - 9), ráadásul az életbe távozik az utolsó novella végén; szembeötlőek a kulturális ellentétek (a térség Európával szembeni, valamint belső ellentétei), a háborúk és egyéni harcok, amelyek az apró jelzések („[...] a férfiak már ebédhez készülőd-

tek” - 17), illetve a nyelvi építkezés szintjén is megmutatkoznak, mint ahogy erre már több recenzens is rámutatott.

Maros pozíciója folyamatosan kérdéses a műben, mert hangsúlyosan idegen marad minden helyszínen. Ezt az idegenséget a kimondás helyett a történetek jelzik. Pozíciójának határai látzólag pontosan kijelölődnek az egyik irányba („Beduin tájszólásban beszéltek, amiből egy szót sem értettem” - 16; „Eszem ágában sem volt beszállni a vallási diskurzusba” - 67), ugyanakkor az európai kultúrával is szembe kerül az inszomniát kezelő klinikán, ahol végül nem orvosok gyógyítják meg, hanem valaki virraszt érte. A habitudósítók, a Közel-Kelet kóbor lovagjai (akik harcosok klubját alkotnak: „Ha tévét veszel, kocsit, meg ilyesmit. De mi nem veszünk ilyeneket.” - 42) kettős idegenségük által kijelölt (kijelölhetetlen) pozíciókban vendégként és otthontalanként vannak jelen minden kultúrában. A környezetbe való betagozódás egyrészt a férfias keménység jelzője („Bevertünk még egy körpiát, mire megjött a srác. Hossza-

san beszélt arról, hogy mennyire tisztel minket. Egész kis előadást tartott, hogy mennyire fontos dolog a háborús tudósítás, majd miután befejezte, kifizette az egész számlát” - 42.), másrészt a főszereplő maga is sokszor kerül morális sokk helyzetbe, ahol bármilyen eldurvult és kétségbeesett legyen is, képtelen megfelelő döntést hozni vagy kellőképpen reagálni, mikor a nők körülményével vagy az ellenség elemberelésével találkozik. Például nem tud érdemben reagálni arra, hogy izraeli barátja számára megválaszolhatatlan kérdés, hogy az általa megölt arabnál miért lehetett gyermekjárték. A kissé didaktikus végkifejletnél – a novellák csattanói gyakran kimódoltnak tűnnek – meghatározhatatlan borzongást kelt a karácsonyi ajándékot kergető Arnold Schwarzenegger történetének felidéződése.

Ebben a kevert, önmagában is ellentéteket hordozó kulturális térben – ahol a pesmergák (az Isz-

lám Állam ellen harcoló kurdok) tábornoka iPaden tart elirányítást, a beduin varázsló szertartás közben kocsit ad el – Maros Dániel nem tud elmenekülni összeomlott házassága elől. Egyre mélyebbre merül, de ottléte utolsó szakaszában, mikor már prostituáltak közt pusztítja magát, kizárt élete víziókon át kínozza. A nőkről kirajzolódó kép különösen érdekes (és természetesen ellentmondásos), a szövegben legtöbbször jólelkű prostituáltak és a hűtlen feleségéről való emlékek tűnnek fel, emellett konvencionálisnak a legkevésbé sem mondható anyafigurák jelennek meg.

A múlt bemutatását és az ottani viszonyok tisztázását magában foglaló nyitódarab (*Vigyen el az ördög*) után háborús novel-lák következnek, a haditudósító kóbor lovagok számkivetett és elárult sorsát bemutató darab közbeékelésével (*Marhanyelv*), majd a gyerekharcoltatást bemutató hosszabb elbeszélést követően (*A kutya kölyke*) a bordélyok világában merül el a főhős. De bármilyen európai kötődésű térbe is lép a narrátor, a koloniális szó működtetése elengedhetetlen

számára. A kötet egyik gyenge pontja, hogy az egyébként kellőképpen hangsúlyozott és a személyes történetek felől meggyőzően bemutatott poszt-kolonializmus szempontját újra és újra kimondottá is teszi. A *kutya kölyke* című átvezető (de ennek ellenére, vagy pont ezzel együtt az egyik legjobb) novella legerősebb részei pont az elhagyott otthonhoz kötődnek, például e meg-rázó történetben kezdődnek el az elbeszélő hallucinációi: kisleányát látja, itt anyjával együtt veszélyben, majd egy idő után sokszor jelenik meg neki, és beszél is hozzá, noha a valóságban még nem tudna. Ettől a résztől kezdve a nyelvezet sokkal poétikusabbá válik, az irodalom szövetén fonódnak át a történetek szálai. Az álomjelenetek *A halál kilovagol Perzsiából* kábultan húsbavágó világát idézik meg, Camus talán inkább a kötelező letudására való ironikus reflexióként szól ki a szövegből („[...] csirkéket öltek [...] A nap megcsillant konyhakéseiken, egy pillanatra elvakított, behunytam a szemem” - 108), a mocsok feletti napsütötte sávot a *Dögevő* idézi meg. A haditudósítás és a politikai-háborús helyzet be-

mutatása helyett a történet időből való kiszakadása kerül előtérbe: az ottlét egyben az otthoni létből való kizártságot és az afelőli teljes meghatározottságot is feltételezi, melynek burkát a hallucinációkon keresztül töri át az otthoni valóság.

Jóllehet Jászberényi kötetét már az alcímétől (*Történet álmatlanságról és őrületről*) kezdve könnyű hatásvadászattal vádolni, de a mögötte álló valós tapaszt-

alat legitimálni látszik fikatív mikrotörténeteit, melyekből a közfigyelem fókuszában lévő, de a magyar olvasók számára nehezen megközelíthető valóság épül fel. A lélek legszebb éjszakája a történetek világának idegensége és főszereplőjük narrátori hangja miatt is nehezen befogadható, ám mind a prózavilág, mind az általa bemutatott valóság megtapasztalása megéri a küzdelmet.

Demeczky Ádám Péter

A megnyalt ember

Tóth Krisztina, Párducpompa, Budapest, Magvető, 2017

A kortárs magyar irodalomban reneszánszát éli a tárcanovella műfaja, ezt bizonyítja az utóbbi időben megjelent tárcakötetek nagy száma is, talán elég csak Takács Zsuzsa, Darvasi László, Parti Nagy Lajos és Kántor Péter köteteit említeni. Tóth Krisztina új könyve, a *Párducpompa* is ehhez a műfaji hagyományhoz köthető. A tárcanovella egyetlen kötöttsége a terjedelem: a szövegnek mindig el kell férnie *a vonal alatt*. A műfajtól nem idegen a politikum, az aktuális közéleti témákra való reflexió – ez utóbbi Tóth Krisztina írásaiban is érzékelhető. A tárcakötetek legnagyobb kockázata éppen az, hogy a szövegek új kontextusba kerülnek, hiszen a publicisztika igényeinek megfelelően kialakult műfaj hatáskeltő elemei másképpen érvényesülnek a könyvoldalakon. A legnagyobb veszélyt az jelenti, ha az önmagukban még működőképes szövegek egymás után állítva a monotonitás érzetét keltik,

Tóth Krisztinának viszont sikerült elkerülnie ezt a csapdát. A *Párducpompa* novellái nem fáradnak el, még az ismétlődő témák sem válnak monotonná, és ez nagyban köszönhető szerkezeti kidolgozottságának. A tömör és letisztult elbeszélői nyelv, a hatásosan előkészített csattanók megóvják a szövegeket az ellaposodástól.

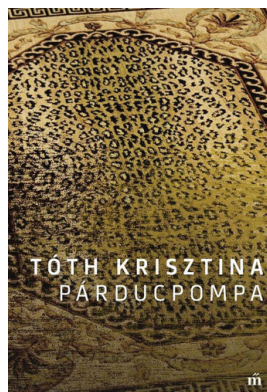
Tóth Krisztina új könyve a tavalyi Könyvhétre jelent meg, a Magvető könyvheti sikerlistáján az első helyre került, eddigi kritikai fogadtatása összességében szintén pozitívnak mondható. A kötetben ötven rövid tárcanovella szerepel, melyek jelentős része a *Vasárnapi Hírek Napló* rovatában jelent meg először. A kötet szerkezete az elbeszélői pozíciók változtatására épít, a hetero- és homodiegetikus narráció a novellák között nagyjából fele-fele arányban oszlik meg. Néhány esetben észrevétlenül csúszik egybe az elbeszélő alakja az életrajzi szerzővel, ilyen például a *Verset állva*

című tárcanovella, amely már első megjelenésekor nagy visszhangot keltett. A *Verset állva* elbeszélő-főhőse egy költő, akit egy rendhagyó irodalomóra alatt próbál rendreutasítani a „bikanyakú igazgató“, aki egy cetlire írt sorral üzen neki: „VERSET ÁLLVA MONDUNK“ (61). Ahogy a szerző a HVG-nek adott interjújában elismerte, ez a novella nem fikció, valóban megtörtént eseményeken alapszik. Néhány másik írásban is találhatóak életrajzi mozzanatok, így például az *Az a bogaras olasz* vagy a *Bumbi születésnapja* esetében: „Tavaly Párizsban, amikor a *Vonalkód* című könyvemet dedikáltam...” (177)

A novellák elbeszélője gyakran kerül a tanú pozíciójába: mindennapi eseményeket rögzít, figyeli az utcán elhaladó embereket, a plázákban, a villamoson, a padon kihallott beszélgetésfoszlanásokat. Tóth Krisztina a Margó Fesztiválon egy kérdésre válaszolva elárulta, tárcái gyakran valós eseményekből születnek, melyeket egy kis fekete füzetbe rögzít, majd bizonyos idő elteltével meg is ír (a *Verset állva* megírásával például három évet várt), a Con-

textusnak adott interjúban pedig azt is bevallotta, hogy a címadó *párducpompa* szót is az utcán látta meg, graffitiként – a kötet utolsó novellájában is falfirkaként jelenik meg a szó. A narrátor a legtöbb szövegben kívülről figyeli az eseményeket, perspektívája korlátozott, nem mindig lát bele a szereplők lelkébe, gyakran csak külső benyomások alapján jellemzi őket. Ezt az írástechnikát jeleníti meg egy önreflexív gesztussal A *szatyros nő* is: „Nézegetem a jegyzetfüzetemet, töprengök a legutóbbi mondaton, amit valamikor október elején firkanítottam bele.” (167)

Tóth Krisztina prózanyelvének legnagyobb erőssége a líraiság. A tárcanovellák költőisége nemcsak a tisztán megformált mondatkezelésben vagy a zárlatokra jellemző, többértelmű alakzatokban érhető tetten, néhány szöveg direkt módon is alkalmaz lírai intertextusokat. Így például a kötet első novellája, a *Táncol a nyelv a fürdőszobában (apanyelv,*

anyanyelv), amely montázszerű szerkezetével egy kicsit el is üt a többi írástól. A szöveg itt József Attilát parafrázeálja: „Mikor mozdulok, ők ölelik egymást.“ (5) A novella különböző részeit egy (már szinte banális) nyelvfilozófiai tézis iterációja kapcsolja össze: „A nyelv hatalom.“ (7; 9) A filozofikus gondolat ismétlése mégsem válik erőltetetté, jól belesimul az elbeszélés időbeli rétegei közé. Egy sokkal rejtettebb és ezért talán magasabb stílusértékkel bíró parafrázis figyelhető meg a *Bizsu* szövegében: „A nő a levegőbe fúrja a tekintetét, és tartja előre a karját, mint egy megráncosodott, sértett próbababa, akit szégyenszemre kiállítottak ide, a közönyös világ kirakatába.“ (24) A *közönyös világ* szókapcsolat egyértelműen utal Arany *Kertben* című versére. Hasonlóan izgalmas a *Sötét égbolt* zárása is, mely egy ősi, mitikus eredetű metaforát (az ég sátra) alakít át hasonlattá: „fent pedig alacsonyok a fellegek, csillagtalan az ég. Mintha egy sátor borulna mindannyiunk fölé.“ (12) A mitikus kép szerint az ég sötét sátorán a csillagok lyukakként fénylenek. A metafora vándortoposszá vált a

költészetben (Schiller és Babits mellett például Omar Khajjám Szabó Lőrinc-féle fordításában is megtalálható). Amit Tóth Krisztina novellája módosít a toposzon, az az, hogy a fényes *csillagsátor* képét a teljes sötétséggel cseréli fel.

A *Verset állva* zárlatában szintén rengeteg lírai intertextus szerepel, ezúttal ismét József Attila kerül a középpontba: „Arról próbálok valamit mondani ebben a reménytelenül levegőtlen, visszhangos teremben, hogy a vers zene, a vers mi magunk vagyunk, a vers a létünk, az identitásunk, hogy a verset nem fejből, hanem szívből mondjuk, és nem szépen, hanem bárhogyan, bárhol. Homokos, vizes síkra érve, fülkefényben állva, vonatetőn keresztben halva, csillámló sziklafalon ülve, lassan, tünődve, halkán, motyogva.“ (62) Ebben az esetben viszont más funkciót kapnak az idézetek, hiszen már a költészetről való beszéd eszközei lesznek.

A költészet identitásteremtő ereje egy másik novellában, a *Kiment a ház az ablakonban* is megjelenik. Ez a tárcanovella a Bécsbe tartó, vonaton beszélgető

és éneklő magyarokat írja le, akik kénytelenek egy ideig várakozni, mert a railjet elütött egy őzet. A vonat egyik utasa, egy ötven éve Bécsben élő hölgy azzal büszkélkedik, hogy most is fejből tudja az összes Adyt és Aranyt, amit az iskolában megtanult (49). A novella erőssége éppen az, hogy a narrátor szeretettel és megértéssel ír a kivándorló magyarokról – pedig erről a témáról általában nem szokás ilyen derűvel beszélni. Az elütött őz kapcsán az *Öreg néne őzikéje* című mese is szóba kerül, amely éppúgy része lett az utazó magyarok közös kulturális emlékezetének, mint az említett versek és dalok. Az irodalmi intertextusok mellett a popkultúra is megjelenik, filmes utalások is előfordulnak (*Thriller*).

Az említett mesét egy másik novella, a *Termál* is felidézi: „Mátraalján, falu szélén lakik az én öreg néném“ (26). A *Termál* főhőse, az „öreg néne“, egy velejéig romlott, megátalkodott rasszista, javíthatatlanul gonosz ember. Ez a szöveg viszont nem tartozik a kötet legerősebb novellái közé, mert didaktikussá válik. Ezt a hatást egy aktuálpolitikai utalás,

Gyöngyöspata említése is felerősíti (28). Hasonló utalás a *Huszonöt lépcsőben* a „vak komondor“ (46), a *Troliban* pedig a „MIGRÁNCS“ szavak említése (37), Bár a tárcanovella műfaja megengedi az aktuálpolitikai utalásokat, mégis úgy gondolom, hogy ezek a direkt kiszólások nem feltétlenül tesznek jót a szövegeknek. Az idegenellenesség vagy a rasszizmus a *Sötét égbolt* és a *Holland süti* és a *Tetkó* című novellákban is megjelenik. Ezekben a szövegekben szintén zavaró lehet a didaxis, még akkor is, ha a művek kétségtelenül valós társadalmi problémákról beszélnek.

A novellák másik visszatérő témáját a mindennapok gonoszsága, az egymás életét megnehezítő, hatalmukkal visszaélő, mások életét megkeserítő kisemberek korlátoltsága jelenti. A narrátor olykor keserűen, máskor távolságtartó iróniával viszonyul ezekhez az eseményekhez. A *megnyalt ember* egyik szereplője azért csap botrányt a postán, mert a lábát megnyalta egy kiskutya. A mű zárlatának humora már-már Örkényre emlékeztet: „Lépked a villamosmegálló felé,

megy, megy a megnyalt ember, megy, nagy, dühös léptekkel – előbb-utóbb találkozni fognak vele valahol.“ A *Pogi néni* csattanója szintén Örkény műveihez hasonló. A *Pörgettyű*ben szereplő öregasszony sorsjegyeket vásárol a vietnami árusoktól, de amikor nem nyer, feljelentéssel fenyegeti meg őket – végül mégis őt kapcsolják le az ellenőrök. A novella zárzata egy többszörösen összetett sorsmetaforát hoz játékba: „Forog a pörgettyű, forog, forog, és soha senki sem nyer“ (42). Szabó Lovas Emőke A *gonoszság* könyve című kritikájában (dunszt.sk; 2017. 11. 17.) amellett érvel, hogy a legtöbb tárca közös eleme a *gyűlölet*: a szövegek nagy részét a részvét hiánya és a szűklátókörűség működteti. Ez a meglátás kétségtelenül ráilleszhető a szövegek jelentős részére, mégis

kiegészíteném azzal, hogy más novellákban (*A berlini járat*; *Valakit megbüntettek!*; *Szag*) éppen a részvét, a megértés kerül középpontba.

A novellák nagy műgonddal kidolgozott szerkezete sokszor az elliptikus alakzatok köré szerveződik, ahogy ezt Radics Viktória is megállapította kritikájában, a csattanó ad új értelmet az eseményeknek (Radics Viktória, *Perfekt*, *Mozgó világ*, 2017/12, 110–113). A szerkezet csiszoltsága mellett a kötet másik nagy erősségét a tömör és enigmatikus címadások jelentik. Az egyik legizgalmasabb cím a *Prérikutyák*, mely a hidegben gubbasztó hajléktalan túlélésért való küzdelmét írja be egy természeti metaforába, miközben a novella szociális érzékenysége a didaxistól is távol marad.

B. Kiss Mátyás

Egy leánygyermek lehetőségei

Rakovszky Zsuzsa, Célia, Magvető, 2017

Egy középkorú férfi húsz év után megtudja, hogy van egy lánya, azaz akár az övé is lehetne. Kérdéses, hogy pótolható-e az elvesztett idő, vagy egyáltalán foglalkozni kell-e azzal, ami már nincs. A családregeény Nádas Péter óta akár bevégzett műfajnak is tekinthető – ebből a nézetből Rakovszky legújabb műve sem mozdít ki, hiszen a szerző a Céliában egy *nemcsalád* regényét írja meg. Jóllehet a címben némi korlátozó erő rejlik, de ez a kötet sokkal gazdagabb hálózattal operál, mintsem hogy az egyetlen szereplőre, generációra vagy nemre korlátozható lenne.

Az életművön belüli váltásként értelmezhető, hogy a szerző először adja át az elbeszélő szerepét férfinak, mégpedig a mű egészére kiterjedően. Azonban ez az újítás érezhetően nem okoz nehézséget, bornírt megakadásokat az elbeszélés ritmusában, amennyiben értéként fogadjuk el oblomovizmus iránti hajlandóságát.

Ádám, Célia lehetséges apja, az orosz irodalomból jól ismert felesleges ember típusával rokonítható, annyi különbséggel, hogy ő önként vállalja ezt a szerepet: az ebből való kitörés soha nem jelenik meg a vágy szintjén sem. Ő a középkorú, bölcsész, intellektüel lúzer archetípusa, aki nem csak a társadalom, hanem szűk családi köre szemében is teljesen kívülálló, mondhatni valamilyen fogyatékosággal rendelkezik, életképtelenné válna segítség nélkül. Jóllehet az én-elbeszélő alakja is csupán mozaikokból rakható össze, viszont ily módon a legkomplexebben mégis az ő jegyei illeszthetőek egymás mellé. Mindezek ellenére ő marad a leginkább semleges figura, aki sem empátiát, sem pedig undort, szánalmat nem képes kiváltani az olvasóból. Hiányzik valami a karakteréből, ugyanakkor ez nem negatívumot jelent, hiszen pontosan a hiány a regény szervezőelve. Az említett hiány többszörösen

tetten érhető a művészen, hiszen a férfi jelentős tehetséget tulajdonít magának anélkül, hogy fontosabb publikációval rendelkezne, folyamatosan csak készül arra, hogy megírja regényét, de abban az egy évben, melyet megoszt velük, egyetlen sor sem készül el belőle. A címadó női név megidézheti Balassi Bálint azonos nevű műzsáját, szerelmi ciklusának szereplőjét. Ha kötődünk a megidézett hagyományhoz, Ádámnak műzsája sincsen: sem a beteljesült, sem a tragikusan záruló kapcsolatból nem tud méríteni, mivel csak tengődik egyik kilátástalan helyzetből a másikba, az ezoterikus honlaptól az erotikusig, teljes közömbösséggel. Az ő életében tulajdonképpen csak a hiány az, amit birtokol: az anya hiánya, a társ hiánya, a gyerek hiánya, valamint a regény, életmű, munkahely és a pénz hiánya.

Az én-elbeszélő csak magával foglalkozik, és nem képes kilépni saját szenvedésének felnagyításából, önsajnálataból. Legnagyobb vágya egy több évtizeddel fiatalabb lány ágyba csábítása, de még ezt sem az idősödő intellektuel helyzetéből közelíti meg, hanem

olyan dilemmák elé helyezni magát, melyekkel csak egy kamaszfiú szembesülhet. Bevallottan bátrabban igazodik el a fantázia világában, a visszautasítást, mellőzést alig képes elviselni: „Soha még egy ilyen délutánt, soha még egy éjszakát, amikor a vágy, a remény és a csalódás fekete hullámai föl-le dobálnak szédítő magasságokba, mélységekbe, a lelke körül mintha lenyúzták volna a bőrt, és a külvilág minden rezdülése úgy megtöri csupasz idegvégződéseimet, mint fogorvos fűrője a védtelen fogideget – ebből elég volt!” (204–205) Ezzel szemben lánya eltűnése nem okoz benne ekkora sérelmet, akkor is csak prioritás-rendszere foglalkoztatja.

Amiben a regény különös érdeme rejlik, hogy egy férfi narrátoron, egy sajátos protonyelven keresztül képes ábrázolni több olyan női lélettöréket, melyekre bár sokkal kisebb hangsúly tevődik, mégis jóval reflektáltabbá válik, mint Ádám bárgyú karaktere. Célia nem csak egy nő névként értelmezhető, hanem mintegy feminin sajátosságként, azaz a cél meglétéként, amely a regény női szereplőiben munkál

- viszont nem általánosságban a férfiak, csupán a lúzer férfi ellenében. Lényegében a nők Ádám ellenpólusát képezik, ők azok, akik saját kereteikhez mérten ugyan, de tudják, hogy mit akarnak: Zsani korábban gyereket akart, egyedül, amit meg is kapott, Niki átlagossága ellenére valóságshow-ba akar bekerülni, és viszonylag sokáig benn is marad a műsorban; még Vitnyédyné is meg tudja valósítani karácsonyi sütését, hiszen megszövik az öregek otthonából, és hazamegy. Célia, habár sokáig a keresés szerepében helyezhető el (Tévelygő, Bizonytalan, ahogy az ezoterikus mágusok a válaszevelükben megszólítják), egy különös szektában azonban ő is megtalálja a vágyait kielégítő stabil pontot. Heni az, aki alulmarad társaihoz képest, jóllehet perifériára szorult helyzetére éppen Ádám erősíti rá. A nő képes lenne elhagyni családját, kockára téve életszínvonalát, munkahelyének és gyerekének elvesztését, viszont Ádám annak ellenére, hogy szakmájából adódóan a szavakkal, a nyelvvel tölti a legtöbb időt, még munkaeszközei felé is komoly-

talanságot mutat. Olyan könyvnyedséggel feledkezik meg arról, hogy összeköltözést ígért, mintha a szombat délutáni bevásárlás során lemaradt volna valami apróság a listáról.

Ugyancsak fontos női alakként értelmezhető az anya alakja, amely mintegy keretbe foglalja a regényt. Az első lapokról kiderül, hogy nemrég meghalt az édesanyja, akivel együtt élt, az utolsókon pedig éppen egy olyan szituációba helyezkedik bele a férfit, melyben a már mentális problémákkal küzdő korábbi lakástulajdonos arra a kérdésre is igenlően válaszol, hogy ő, Ádám-e a fia. Ezáltal saját anyját, annak nemlétét pótolja.

Nemcsak a szereplők jellemzésében lelhető fel hiányosság, homály, hanem élettörténetük sem átlátható, mindössze töredékeket ismerünk belőlük. Ennek ellenére érzékelhető egy generációs nézetbeli különbség, leginkább anya és lánya kapcsolatában. Zsanett szüleinek kon-

zervatív magatartását mindenképp el akarta kerülni, ezért Célia nevelésében igyekezett minél változatosabb stratégiákat bevetni, a változatosság révén lehetőséget nyújtani a választásra, a szabad akarat erejét hangsúlyozva. Amikor Célia bejelenti, hogy barátja azt szeretné, ha nála aludna, az első, legtermészetesebb cselekedete, hogy elviszi nőgyógyászhoz, aki fogamzásgátlót ír fel neki. Zsanett nem személyre szabott nevelési módszereket alkalmaz, hanem sokkal inkább saját szülei ellenpólusát akarja képezni. Attól, hogy anyja azt gondolja, nem „nagy dolog” manapság a szexualitás kérdése a fiatalok körében, még nem jelenti azt, hogy lánya számára sem az. Lehet, hogy Célia pontosan az a kivétel, akinek ez fontos, dilemmákat, nehézségeket előidéző problémakör. Azáltal, hogy nem veszi figyelembe, hogy sokszor kellemetlen és bizonytalan helyzetbe kényszeríti lányát, sokkal többet árt személyisége fejlődésében, mintha hagyta volna a poroszos iskolában tanulni. A sok alternatív lehetőség között az eligazodás képtelensége bénítóan hat Céliára. Az igazságot, a

valóságot keresi, és az Istenre, a hitre való rátalálása feltehetően nem kizárólag a vallásra fekteti a hangsúlyt, sokkal inkább felértékelődik, hogy adottak a keretek, amelyek között mozogni lehet. Ott egy Őrangyal, aki, mint egy anyapótlék, megmondja, hogy kivel találkozhat, mit fogyaszthat, mihez kap engedélyt, és mi az, aminek megtapasztalására még éretlen. A szabadságból a túlszabályozott keretek közé menekül, ahol csak egyetlen sütemény megengedett. Az angyalos szekrában a Júlia nevet viselő barátnő jár Célia előtt, ily módon ebben a mikrotársadalomban ő lesz a második, éppen amilyen sorrendben a szerelmes ciklusokban a múzsák követik egymást.

Bár fejlődésregénynek, nevelési regénynek csak részeiben értelmezhető a Célia, mégis megkerülhetetlen az a nevelési válság, amelyet színre visz. Mintha nem a Z generáció lenne az, amely elvész az információáradatban, hanem a szülők korosztálya rendelkezik valamilyen fogyatékossgal, normahiánnyal. Ádám, amikor tudomást szerez arról, hogy lánya eltűnt, nem esik pánikba, sokkal

inkább a lányával egykorú buta, de testileg vonzó Nikivel remélhető találkozására gondol. Zsanett is eljut egy olyan pontra a Xanax- és alkoholterápia heteken át tartó kétélyei között, amikor már Célia eltűnését egy másik gyerekkel szeretné pótolni. A felelőség vállalása, a realitással való szembenézés, az énközpontúság bár eltérő szinteken és mértékben jelentkezik, mégis szembe-tűnő, hogy a *nemcsalád* mindkét tagja nehézségekbe ütközik: „... olyasmit vársz magadtól, amire az egyes ember nem képes: hogy értelmet adj a cselekedeteidnek. A filmek meg a regények félrevezetik az embert: úgy tesznek, mintha lenne világ” (293). Mondja ezt a bölcs apa, akin életre való rátermettség szempontjából magasan túteljesít huszonéves lánya. Ebben a kiragadott részletben is érzékelhető, hogy Ádám a valóság illuzórikus, irreális voltát ismeri, vele ellentétben Célia a gyülekezetben sokkal több valóságot megtapasztalt az ezoterikus vagy neo-protestáns életérzésben.

A *Célia* fontos problémákat vet fel a családot mint intézményrendszert tekintve, de konkrét vagy megnyugtató választ nem kínál. Annak ellenére, hogy a Coca Cola-életérzés sokszor erőltetett, és inkább giccsként, mintsem autentikusan hat, jól reprezentálja azt a dichotómiát, amely Célia világát a leginkább meghatározza, azaz a valóságos és mesterséges közötti ellentét. Úgy próbál a realitásban élni, hogy már létrejötté is mesterséges beavatkozás eredménye, további életét pedig az ökofalu és hasonló megkreált részek képezik. Ez a kettősség, reális és irreális határa folyamatosan a regény fölött lebeg, és itt nem egyszerűen a bináris oppozíciókban elgondolt világ reprezentációjára, hanem sokkal inkább az identitáskeresésre alludál a szöveg, folyamatos feszültségek között. Bármi pótolható, akár egy csecsemő is rendelhető az Ebayről, ugyan az viaszból van, viszont bármikor leállítható a sírása.

Nagy Hilda

Gróf Ferenc

Enteriórfotó a *Mutató nélkül*. B. A. úr X-ben című kiállításról (Kiscei Múzeum–Fővárosi Képtár, 2016). Az előtérben: *Napóra* (beton, 80 × 80 × 70 cm).

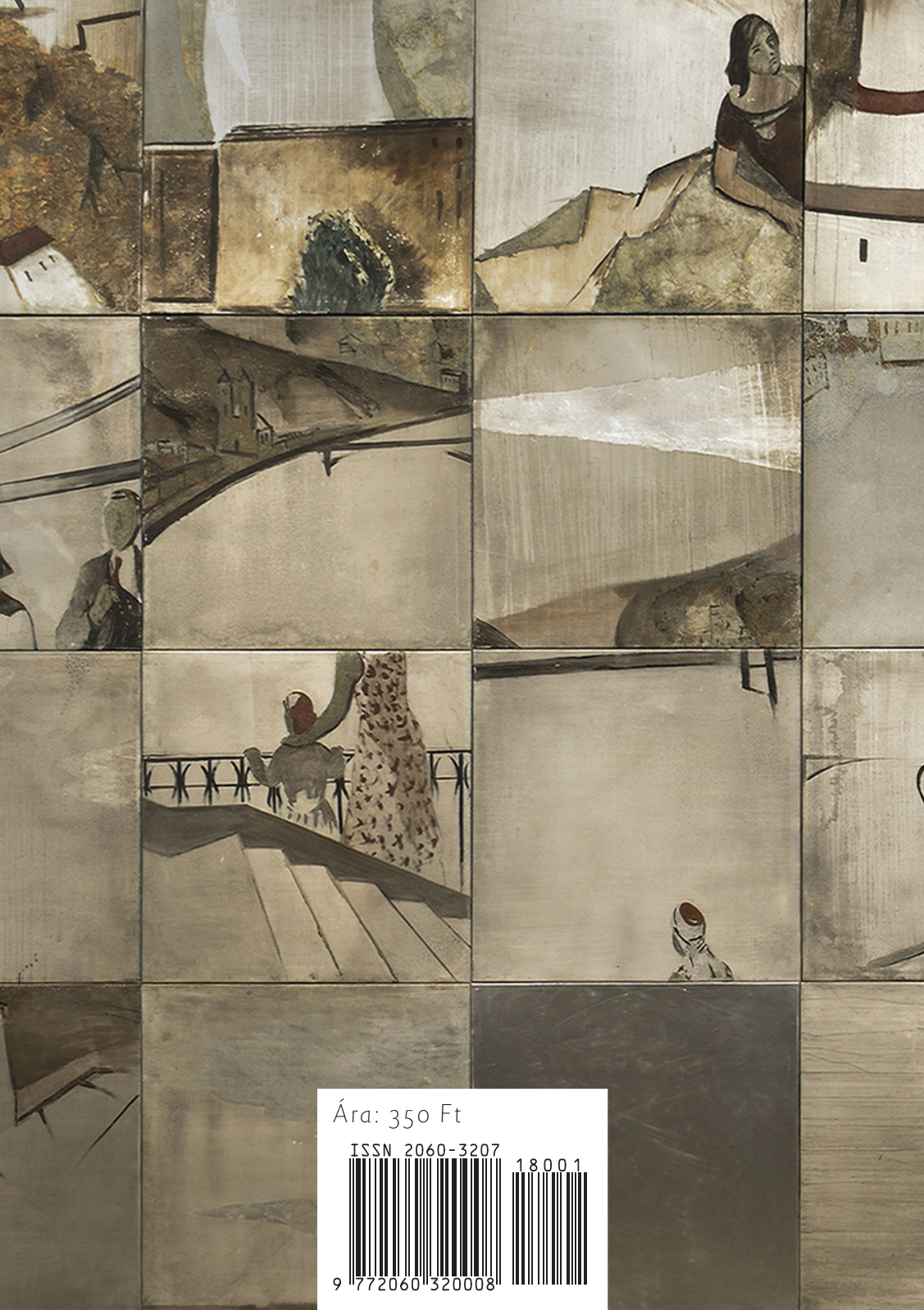
A háttérben: *Mutató nélkül*, a kiállítás idejére kisajátított és újragondolt falkép/konceptmű

(Az eredeti mű: Bernáth Aurél: *Budapest látképe*, 1958, hegesztett struktúra, festmény 66 fakeretre rögzített alumínium lemezen, 18 × 4,6 m. Fotó: Bakos Ágnes, Tihanyi Bence.)

E számunk szerzői

B. Kiss Mátyás (1993), egyetemi hallgató (ELTE BTK), *Várpalota-Budapest* • **Círok Szabó István** (1995), egyetemi hallgató (ELTE BTK, Néderlandisztika szak), *Szabadka-Budapest* • **Csombor Rita** (1985), tanár, *Budapest* • **Csabai Máté** (1993), újságíró, kritikus, *Budapest* • **Demeczky Ádám Péter** (1995), egyetemi hallgató (ELTE BTK), *Budapest* • **Fehér Renátó** (1989) költő, a *Hévíz* folyóirat és a *Litera.hu* szerkesztője, az ELTE BTK doktorandusza, legutóbbi kötete: *Holtidény* (Magvető, 2018), *Budapest* • **Gerőcs Péter** (1985) író, esszéista, kritikus, legutóbbi kötete: *Ítélet legyen!* (Kalligram Könyvkiadó, 2017) • **Gróf Ferenc** (1972), vizuális művész, *Párizs* • **Kaan Koç** (1986), török író, újságíró, forgatókönyvíró, szerkesztő, költő, *Isztambul* • **Lanczkor Gábor** (1981) író, költő, műfordító, legutóbbi kötete: *Tájsebzett Színház* (Tiszatáj, 2017), *Székesfehérvár* • **Mizsur Dániel** (1991), költő, szerkesztő, doktorandusz (ELTE BTK), legutóbbi kötete: *Karc* (Apokrif-FISZ, 2017), *Budapest* • **Molnár Álmos** (1992), muzeológus, *Budapest* • **Nagy Hilda** (1995), egyetemi hallgató, ELTE BTK, *Budapest* • **Szóllóssy Balázs** (1981), költő, szerkesztő, műfordító, a *Fiatal Írók Szövetségének* elnökségi tagja, *Budapest* • **Varga Bence** (1994), egyetemi hallgató (Károli Gáspár Református Egyetem, Bölcsészettudományi Kar), *Budapest* • **veress dani** (1988), doktorjelölt (ELTE BTK, EHESS), az *Apokrif* szerkesztője, *Debrecen*

Ára: 350 Ft

ISSN 2060-3207

18001

9 772060 320008